

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce
Práva a povinnosti akcionáře

Zpracoval: Adam Jareš

Plzeň, 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra obchodního práva

Diplomová práce

Práva a povinnosti akcionáře

Zpracoval: Adam Jareš

Obor: Právo a právní věda, studijní program magisterský

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Josef Holejšovský

Katedra obchodního práva

Plzeň, 2012

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen, 2012

Adam Jareš

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1 Historicko-právní pohled na téma	3
1.2 Rozdělení na majetková a nemajetková práva a jejich základní charakteristika	6
2. Hlavní část	20
2.1 Nemajetková práva.....	20
2.1.1 Výčet a charakteristika.....	20
2.1.2 Uplatnění práv a ochrana proti jejich porušení.....	28
2.2 Nemajetkové povinnosti.....	30
2.2.1 Výčet a charakteristika.....	31
2.2.2 Důsledky porušení povinností	36
2.3 Majetková práva	37
2.3.1 Výčet a charakteristika.....	38
2.3.2 Uplatnění práv a ochrana proti jejich porušení.....	47
2.4 Majetkové povinnosti	49
2.4.1 Výčet a charakteristika.....	50
2.4.2 Důsledky porušení povinností	53
3. Závěr	56
3.1 Zhodnocení platné právní úpravy a srovnání s úpravou Velké Británie	56
3.2 Úvahy de lege ferenda.....	62
3.3 Resumé.....	67
3.4 Cizojazyčné resumé.....	70

1. Úvod

Akciové společnosti považují za jeden z nejsložitějších institutů obchodního práva. Tyto kapitálové společnosti vyžadují komplexní úpravu, která následně vede ke složité interpretaci právních norem jí se zabývajících. Tuto skutečnost trefně komentuje Dvořák svojí parafrází na slavný citát Winstona Churchilla tak, že *"akciová společnost je velmi nedokonalý nástroj pro podnikání, dosud však nikdo nic dokonalejšího nevymyslel."*¹

Složitost tohoto institutu, bez kterého se moderní tržní ekonomika však neobejde, je jeden z důvodů pro výběr toho tématu pro diplomovou práci. Totiž prozkoumání akciových společností z pohledu jejich akcionářů pro mne představuje zajímavou zkušenost, která mi poslouží k prohloubení a získání nových znalostí o problematice akciových společností a bude mi doufám užitečná v budoucí praxi.

Systematika práce je seznatelná z její osnovy. V úvodní části bych se rád poohlédl po historickém vývoji akciových společností. Cílem hlavní části je rozdělení práv a povinností akcionáře do dvou kategorií - práva a povinnosti nemajetkové povahy a práva a povinnosti majetkové povahy a přinést charakteristiku jednotlivých práv a povinností. V rozsahu této práce není možné podat charakteristiku všech z nich, proto se zaměřím pouze na ty důležitější.

Na začátku hlavní části také považuji za důležité nastínit problematiku akcií a zatímních listů, některých základních obecných institutů týkajících se akciové společnosti a také si odpovědět na otázku, kdy akcionářská práva a povinnosti vznikají a naopak zanikají. Tématem této práce není jejich podrobný výklad, ale bez jejich charakteristiky by v podstatě nebylo možné psát o právech a povinnostech akcionáře a práce by tak byla vytržena z kontextu.

Závěrečná část je rozčleněná na několik kapitol. V nich bych postupně zhodnotil stávající úpravu obchodního zákoníku, dále bych si dovolil menší exkurz do úpravy akcionářských práv, povinností a akciových společností ve Velké Británii. Dále se zaměřím na zásadní novelizaci, respektive dekodifikaci práva společností, v podobě zákona o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích) a změny, které přináší a také co je jejím cílem.

¹ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. V

Práce se pokusí o zhodnocení tématu zejména z pohledu klasických akciových společností a záměrně ponechá stranou modifikované kapitálové společnosti, jako jsou burzy, banky, pojišťovny, investiční společnosti, fondy a jiné a vyhýbá se jejich úpravě zvláštními zákony.

Hlavním cílem této práce je tedy přehledné pojednání o konkrétních majetkových a nemajetkových právech a povinnostech, nalezení dělicího kritéria těchto dvou kategorií a v neposlední řadě zhodnocení úpravy obchodních společností v obchodním zákoníku a také její srovnání s budoucími změnami.

1.1 *Historicko-právní pohled na téma*

Obchodní zákoník definuje akciovou společnost jako společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií o určité jmenovité hodnotě. Také ji vymezuje jako společnost, která odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. Srovnatelné postavení, jako mají společníci v jiných obchodních společnostech, mají v případě akciové společnosti akcionáři, kteří svá práva a povinnosti uplatňují prostřednictvím akcií, jako podílnického cenného papíru, ve kterém jsou tato práva a povinnosti vtělena.

Za pojmové znaky akciové společnosti se obecně považují její majetková samostatnost a z toho plynoucí vlastní odpovědnost v majetkových vztazích. Toto pojetí je podle Dvořáka dost úzké a za její pojmové znaky považuje:

1. vznik, existence a zánik na základě zákona a v souladu se zákonem,
2. právní subjektivita,
3. způsobilost k právním úkonům,
4. deliktní způsobilost (tzn. civilní, správní a nyní i trestněprávní odpovědnost),
5. organizační struktura,
6. majetková samostatnost (tj. právnická osoba má samostatný majetek oddělený od majetku jejích společníků,
7. název,
8. sídlo, a
9. národnost právnické osoby.²

Na druhou stranu Kříž považuje za základní rysy kapitálových společností, které vztahuje i na akciové společnosti, následující:

1. povinnost akcionářů vložit do společnosti určitý majetek – uhrazovací povinnost,
2. povinnost společnosti mít při založení a v průběhu celé existence základní kapitál, jehož minimální přípustnou výši stanoví zákon,
3. účast společníků na řízení společnosti prostřednictvím orgánů společnosti,
4. žádné nebo omezené ručení společníků za závazky společnosti v průběhu jejího trvání a jejich omezené ručení po zániku společnosti a

² DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnické osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 6

5. to, že ztráta společnosti se nerozděluje mezi společníky, ale nese ji společnost.³

Tyto definice jsou sice poměrně jasné, ale cesta k nim a akciové společnosti jako takové, za sebou mají dlouhý a rozmanitý vývoj.

Jako vznik skutečných akciových společností se počítá počátek 17. století. Názory na to, co jim předcházelo a jaký byl jejich předstupeň, se však různí. Nejčastějším názorem je, že za tento předstupeň se *považují severoitalské středověké „bankovní spolky nazývané montes (Lat. mons = hora; zde ve smyslu „hromada peněz“)*. Jejich kapitál byl zajišťován upisováním zcizitelných podílů (*loca montis*)⁴. Nejznámějším z nich byla janovská banka Sv. Jiří z počátku 14. století. Z přelomu 12. a 13. století jsou také někdy zmiňovány švédské měděné doly, které byly konstruovány na obdobném systému.

Prvními akciovými společnostmi, alespoň základními principy podobnými těm současným, jsou Britská Východoindická společnost a Nizozemská Východoindická společnost, založené v letech 1600 a 1602. Zajímavostí je, že Britská Východoindická společnost byla sice roku 1874 oficiálně rozpuštěna, ale její obchodní jméno bylo nadále registrováno ministerstvem financí. Roku 1974 byla odkoupena soukromými investory, kteří se zaměřili na obchod s kávou a čajem.

Obě společnosti se zaměřovaly hlavně na zámořský obchod. Jako vedlejší aktivity pak provozovaly například bankovníctví a pojišťovnictví. Po jejich založení byly následně obdobné společnosti zakládány v dalších evropských státech – Dánsku, Skotsku, Portugalsku, ale i Francii a Švédsku. Společné pro ně bylo, že měly od svých vlád přidělena rozsáhlá privilegia, především monopol k obchodování v Asii a hlavně v Indii.

Dvořák uvádí, že tyto společnosti agresivně prosazovaly svoji obchodní politiku bez zřetele k zájmům státu a že zápas mezi britskou a stejnojmennou francouzskou Východoindickou společností o koloniální nadvládu nad Indií probíhal v 18. století po

³ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 254

⁴ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s 265

dobu více než 60 let nepřetržitě bez ohledu na to, zda mezi Velkou Británií a Francií momentálně panoval válečný nebo mírový stav⁵.

Odlišnost od současných akciových společností spočívala zejména v tom, že neměly povahu klasických soukromoprávních právnických osob, ale jednalo se spíše o veřejnoprávní korporace. To bylo dáno skutečností, že stanovы těchto společností byly schvalovány a vydávány státem. Těmito stanovami jim pak bylo udíleno široké spektrum privilegií. Například Britská Východoindická společnost mohla spravovat území kolem svých pevností, razit mince pro použití v orientu, ale také dokonce soudit a trestat místní obyvatelstvo a vyhlašovat válku či uzavírat mír s tamními vládci.

Akciové společnosti si získávají oblibu již od 17. století všude, kde bylo možné rozvinout podnikání ve velkém rozsahu díky rozvinuté ekonomice a stabilní hospodářské a politické situaci. Všude také platil systém, podle kterého bylo založení společnosti možné pouze na základě zvláštního právního předpisu, který povolil založení společnosti a udělil jí stanovы. V Čechách se první vzniklá akciová společnost, díky vývoji manufakturního podnikání, datuje do roku 1724⁶.

Tato situace byla změněna až vydáním napoleonského Code de Commerce v roce 1807. Ten zaváděl princip koncesního (povolovacího) systému. Tento systém byl přejat i do všeobecného německého obchodního zákoníku, avšak postupem času byl měněn na systém registrační. U nás byl systém koncesí zachován až do r. 1990.

Před Druhou světovou válkou bylo postupně obchodní právo reformováno a například v Německu r. 1937 byly akciové společnosti upraveny samostatným akciovým zákonem Aktiengesetz. Po Druhé světové válce začala další etapa reformu práva těchto společností. Mimo dalších cílů, byla i jedním z nich snaha posílit práva na ochranu zájmů akcionářů. Posílení tzv. akcionářské demokracie. „*Výsledkem těchto snah bylo např. přijetí nových akciových zákonů v Německu a v Rakousku (1965), komplexní reforma úpravy obchodních společností ve Francii (1966), novela ustanovení*

⁵ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnické osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 2

⁶ ELIÁŠ, K., DVOŘÁK, T. *Obchodní zákoník: Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od r. 1900, 5. přeprac. a rozší. vyd., podle stavu k 1.11.2006.* Praha: Linde, 2006. ISBN 80-720-1624-5. s. 14

*o akciových společnostech ve švýcarské OR (1992) a polská reforma práva společností z poslední doby*⁷“.

Jak bylo zmíněno, platil u nás koncesní princip zakládání akciových společností až do roku 1990. To souviselo se socialistickým pojetím akciových společností. Mohlo by se zdát, že tehdejší režim odmítne akciové společnosti jako výdobytek kapitalistické společnosti. Ale obchodní vztahy se zahraničím se projeví i na potřebě existence těchto společností z důvodu mechanismu omezeného ručení. Poměry společností tehdy upravoval zákon č. 243/1949 Sb. o akciových společnostech. Novým zákonem o akciových společnostech byl až zákon č. 104/1990. Ostatní dnes známé obchodní společnosti byly do našeho práva zavedeny až novelizací hospodářského zákoníku (zákon č. 103/1990 sb.). Akciové společnosti byly tak jedinou obchodní společností kontinuálně existující až z dob Rakouského práva do současné doby.

Komplexní novelizací zmíněných zákonů pak je přijetí obchodního zákoníku⁸, který upravuje problematiku akciové společnosti stejně tak jako ostatních obchodních společností. Ten prošel do současné doby skoro třiceti novelami.

Rozsáhlou novelizací prošel obchodní zákoník zákonem č. 142/1996 Sb. Jejím důsledkem bylo mimo jiné i posílení postavení a ochrana zájmu menšinových akcionářů. Další novelizace pak směřovaly k harmonizaci našeho právního řádu s právem Evropských společenství (v současnosti Evropské unie).

1.2 Rozdělení na majetková a nemajetková práva a jejich základní charakteristika

Oddíl třetí části obchodního zákoníku, pojednávající o akciových společnostech, je pojmenovaný Práva a povinnosti akcionářů. Jedná se o § 178 a následující. Výčet však neuvádí komplexně všechna jejich práva a povinnosti. Některá z dalších vyplývají přímo z obecné úpravy obchodních společností. Další jsou začleněna do jiných částí úpravy týkající se akciových společností. Těchto práv a povinností je opravdu velké množství. Mezi nimi je možné nalézt taková, která jsou spíše dílčího charakteru, až po taková, která tvoří základ postavení akcionáře. Nad rámec práv a povinností stanovených zákonem je možnost rozšířit je prostřednictvím stanov, jako je tomu možné například díky § 158 odst. 2 obchodního zákoníku.

⁷ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 266

⁸ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Každý akcionář se stává společníkem akciové společnosti a z jeho majetkové účasti na základním kapitálu společnosti mu plynou určitá práva a povinnosti. Akcionáře není nikdo oprávněn nutit k výkonu jejich práv a platí také princip uvedený v § 574 odst. 2 občanského zákoníku⁹, že nikdo se nemůže vzdát svých práv dříve, než je získal. Neplatné proto bude například ujednání, kterým se akcionář ve stanovách nebo jiným způsobem vzdá práva na dividendu. Může však odmítnout přijetí plnění při vyplácení rozdělované dividendy. Na druhou stranu je akcionář bez výjimky vždy povinen plnit všechny své povinnosti. Právní úprava je v tomto směru kogentní a akcionář nemá možnost volby, které povinnosti bude dodržovat a které nikoliv¹⁰.

Za tradiční kritérium dělení akcionářských práv a povinností bývá považováno dělení na práva hlavní a vedlejší. Hlavní práva jsou uvedena v § 155 odst. 1. Jsou jimi podle tohoto paragrafu: podílet se na řízení společnosti, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při zániku společnosti. Vedlejších práv a povinností je celá řada („*např. právo domoci se odkoupení vinkulovaných akcií na jméno společnosti, jsou-li tu podmínky § 156 odst. 4*“)¹¹.

Modernějším kritériem se však jeví dělení na práva a povinnosti majetkové a nemajetkové povahy. Za něj ho považuje i Eliáš, který však přináší i jeho kritiku a netvrdí, že ačkoliv je to kritérium modernější, že by se jednalo okamžitě i o lepší. Přináší podle něj totiž některé obtíže. „*Určitá skupina práv a povinností je co do zařazení do jedné či druhé kategorie nejasná, a kromě toho lze za majetková práva a povinnosti označit takřka všechny, protože každá z nich má konec konců majetkový aspekt, jako vlastně celý společenský poměr. Nelze totiž zapomínat, že akcie podléhá stejnému právnímu režimu jako movité věci, tudíž je i objektem vlastnického (tedy ex definitioine majetkového) práva. Dělit dílčí vlastnická oprávnění na majetková a nemajetková nevyznívá se zřetelem k této relaci logicky*“¹².

Toto dělení ve své publikaci používá i Pokorná, která kritérium používá na členění v případě všech obchodních společností. V případě kapitálových společností,

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 215

¹¹ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 335

¹² Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 335

tedy i akciové společnosti pak používá i relativně samostatnou skupinu, a to práva menšinová¹³.

Na témže místě pak uvádí několik základních práv majetkové povahy, a to právo podílet se na zisku společnosti, právo na vypořádání (likvidačním zůstatku). Do této skupiny je řazeno i právo disponovat s podílem společnosti, jelikož akcie, jako prostředek uplatňování akcionářských práv, podléhají stejnému režimu jako movité věci, jedná se o základní právo akcionáře, který disponuje se svým majetkem.

Právo podílet se na zisku pak zmiňuje i dále přímo u akciových společnostech jako základní právo reprezentující práva majetkové povahy. Podíl na zisku, který valná hromada určila k rozdělení, je akcionářům rozdělován prostřednictvím dividend. Standardně je velikost dividendy určována podílem jmenovité hodnoty akcionáře ke jmenovité hodnotě akcií všech akcionářů. Může však dojít k odchylné úpravě ve stanovách společnosti v případě prioritních akcií, u ostatních druhů akcií je výpočet podílu na zisku určen zákonem kogentně¹⁴.

Jako základní právo nemajetkové povahy se uvádí právo podílet se na vedení společnosti. Tomu pak odpovídá i v něm inkorporované právo na kontrolu a informace o záležitostech společnosti. Toto právo může být uplatňováno prostřednictvím hlasování na valné hromadě jako nejvyššího orgánu akciové společnosti.

Na valné hromadě jsou také řešeny základní otázky fungování a směřování akciové společnosti. K hlasování na ní dochází prostřednictvím akcií. A to tím způsobem, že hlasy akcionářů se určují ve stanovách v návaznosti na akcie nebo jejich nominální hodnotu. První způsob se užije v případě, že jsou společnostmi vydávány pouze akcie stejné nominální hodnoty. V opačném případě, kdy společnost vydává akcie s různou jmenovitou hodnotou, stanovy určí, že na určitou „*sumu akciového nominále připadá určitý počet hlasů*“. Obecně se počet hlasů bude odvíjet také od podílu jmenovité hodnoty akcií akcionáře ke všem emitovaným akciím¹⁵.

¹³ POKORNÁ, Jarmila. *Subjekty obchodního práva: vybrané problémy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 379 s. ISBN 80-210-1519-5. s. 111

¹⁴ POKORNÁ, Jarmila. *Subjekty obchodního práva: vybrané problémy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 379 s. ISBN 80-210-1519-5. s. 230

¹⁵ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 330

Dělení práv a povinností akcionářů na majetková a nemajetková se zdá být složitým úkolem, jelikož se jednotlivá práva a povinnosti v jedné kategorii doplňují s jinými v kategorii druhé. Odborná literatura většinou přináší jejich výčet, nikoliv však jejich dělicí kritérium. K tomuto pohledu na tuto párovou kategorii se opět vrací Pokorná i v pozdější publikaci¹⁶. V ní přináší podrobnější výčet akcionářských práv majetkové a nemajetkové povahy. Také toto dělení komentuje tak, že *„členění práv do skupin má čistě pedagogický význam a snaží se zpřístupnit úpravu systematicky členěnou v zákoně podle jiných kritérií“*¹⁷.

Vzhledem k obecnému výkladu je možné říct, že majetkové právo a jeho realizace je především spojeno s nárokem fyzické či právnické osoby vůči akciové společnosti, jejíž jsou akcionáři. Zahrnují hlavně právo účasti na majetku společnosti, anebo na jejím základním jmění. Povinnosti majetkové povahy také mohou „přežít“ zánik společnosti a trvat i několik let po jejím zániku. Práva této kategorie se většinou dají samostatně převádět. Výčtem a podmínkami převodu těchto práv se zabývá § 156a obchodního zákoníku nazvaný samostatně převoditelná práva a uvádí jejich taxativní výčet – právo na vyplacení dividendy, přednostní právo na upisování akcií a vyměnitelných a prioritních dluhopisů a právo na vyplacení podílu na likvidačním zůstatku. Tento paragraf tedy umožňuje, aby za určitých podmínek byla oddělena některá majetková práva a poté následně přešla na osobu odlišnou od akcionáře. K jejich výkonu je pak oprávněn jejich nabyvatel, i když není akcionářem společnosti a akcionář je výkonu tohoto práva zbaven.

Naproti tomu práva nemajetkové povahy svým uplatněním nepřinášejí přímý finanční efekt, nemění se počet akcií akcionáře ani jejich nominální hodnota a jejich prostřednictvím se akcionář spíše podílí na řízení společnosti. To znamená, že tato práva má akcionář jako společník společnosti a umožňují mu projevit ve společnosti svou vůli. Nemajetková práva a povinnosti také zanikají společně s akciovou společností.

Tímto dělením se opět dostáváme zpět k Eliášem zmíněnému nejednoznačnému dělení, avšak z trochu jiného úhlu. Co se týče práva hlasování na valné hromadě, může mít v některých případech charakter majetkového i nemajetkového práva podle těchto

¹⁶ Kotásek, J., Pihera, V., Pokorná, J., Raban, P., Vítek, J. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, Kapitola 4. Cenné papíry akciového práva.

¹⁷ tamtéž strana 86

zmíněných dělení. V případě hlasování o volbě členů dozorčí rady nedojde k zásahu do majetku akcionáře a bude mít vliv pouze na fungování společnosti. Na druhou stranu pokud bude valná hromada svým usnesením rozhodovat o zvýšení či snížení základního kapitálu, bude tato situace mít vliv i na změnu nominální hodnoty jeho akcií.

Co se týče zániku práv a povinností nebo jejich trvání i po zániku společnosti, je možné tuto situaci přiblížit na zániku společnosti s likvidací. Vezmeme-li totiž v úvahu § 56, odst. 6 obchodního zákoníku, který říká, že *“po zániku společnosti ručí společníci za závazky společnosti stejně jako za jejího trvání. Pokud se společnost zrušuje s likvidací, ručí společníci za její závazky do výše svého podílu na likvidačním zůstatku,”*¹⁸. Tudíž i několik let po zrušení a zániku akciové společnosti může být akcionář volán ke splnění závazku této akciové společnosti a majetková povinnost tudíž bude trvat i několik let poté, co společnost, se kterou bylo spojeno, neexistuje.

Rozdělení do těchto dvou kategorií je také možné ilustrovat na tom, že majetková práva by se dala rozčlenit do tří větších skupin. Přičemž první skupinou jsou práva, která zhodnocují investici akcionáře do společnosti, tedy právo na podíl na zisku a likvidačním zůstatku. Druhá skupina práv chrání rozsah celkového podílu a majetkové účasti na společnosti, tedy skupina přednostních práv akcionáře na úpis nových akcií a na získání prioritních nebo vyměnitelných dluhopisů. Do poslední, třetí skupiny pak je možné zařadit práva na majetkové vyrovnání v případě zhoršení postavení akcionáře, ke kterému může dojít například v případě omezení převoditelnosti jeho akcií nebo v případě zániku společnosti bez likvidace.

Nemajetková práva pak tvoří podle tohoto členění kvalitativní stránku podílu akcionáře na společnosti. A to z toho důvodu, že do té skupiny patří právo na řízení společnosti, právo na informace a s nimi související dílčí práva jako právo účasti na valné hromadě, hlasování na ní, podávání návrhů a protinávrhů na valné hromadě atd.

Vznik práv a povinností akcionáře

Důležitým okamžikem pro toto téma je okamžik vzniku práv a povinností akcionáře. Obecně lze shrnout, že akcionářská práva a povinností vznikají jednou ze tří následujících skutečností: zápisem základního kapitálu, na němž se akcionář účastní, do obchodního rejstříku při vzniku společnosti a při zvyšování jeho velikosti; převodem akcie nebo zatímního listu v rámci smluvních dispozic; přechodem práv a povinností na právního nástupce akcionáře.

¹⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 56, odst. 6

Prvotním okamžikem, který zakládá práva a povinnosti akcionáře, je vznik akciové společnosti. Obchodní zákoník obecně rozděluje vznik obchodní společnosti do dvou etap. V první etapě dochází k založení společnosti. Ta druhá spočívá ve vzniku jako právnické osoby, ke kterému dojde zápisem společnosti do obchodního rejstříku. Tento zápis je tedy zápisem konstitutivním¹⁹.

Ke vzniku akciové společnosti nestačí pouhé uzavření společenské smlouvy nebo listiny. V případě akciové společnosti je tento proces o něco složitější a „*pro její založení se vyžadují čtyři dílčí kroky:*

- a) uzavření zakladatelské smlouvy,*
- b) a vyhotovení návrhu stanov společnosti,*
- c) zajištění (upsání a alespoň částečné splacení) vkladů na základní kapitál,*
- d) a konečně, kolektivní rozhodnutí zúčastněných osob o založení společnosti a o jejích stanovách, spojené s rozhodnutím o prvním personálním obsazení orgánů společnosti“²⁰.*

Posledním bodem se zabývá § 171 obchodního zákoníku, který hovoří o takzvané ustavující valné hromadě. Až poté, co ustavující valná hromada rozhodne podle tohoto paragrafu, je možné pokročit dále ke vzniku akciové společnosti. Pokud by nepřijala některé z předepsaných rozhodnutí, nedošlo by k založení společnosti a nemohla by tak být ani zapsána do obchodního rejstříku podle § 175²¹. Tento paragraf totiž požaduje k návrhu na zápis do obchodního rejstříku jeho podání představenstvem, jehož všichni členové ho podepisují. Tudíž je jasné, že bez úkonu ustanovující valné hromady, kterým by bylo zvoleno představenstvo, nemůže dojít ke vzniku společnosti.

Aby byl prokázán akcionářský vztah vůči společnosti, má po svém založení akciová společnost povinnost vydat akcionářům v závislosti na splacení vkladu buď akcie (při úplném splacení emisního kurzu), nebo zatímní listy. Jelikož jsou v těchto dvou cenných papírech inkorporována práva a povinnosti akcionáře, rád bych se u nich na následujících stránkách zastavil.

¹⁹ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 221

²⁰ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s 283

²¹ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 569

Akcie a zatímní listy

Akcie a zatímní listy jsou vymezeny jako cenné papíry v § 1 zákona o cenných papírech²², který v odstavci 1 tohoto paragrafu přináší demonstrativní výčet cenných papírů. Pro oba je také velmi důležitý odstavec 2 téhož paragrafu, který říká, že na cenné papíry se vztahují ustanovení o věcech movitých. Oba jsou tedy považovány za předměty vlastnického práva. Jejich vlastník je tudíž oprávněn je nejen držet, ale i užívat, požívat jejich plody a užitky a nakládat s nimi. K tomu také analogicky přistupuje právo na ochranu proti tomu, kdo by do vlastnických práv neoprávněně zasahoval. „*Oproti tomu nelze na akcie (zatímní listy) aplikovat ustanovení § 133 an. ObčZ o převodu vlastnického práva, neboť v obchodním zákoníku, CenP a ZPKT existuje odchylná úprava*“²³.

Z uvedeného vyplývá, že většina skutečností, týkajících se akcií se vztahuje i na zatímní listy a proto vše, co bude dále řečeno o akciích, se vztahuje i na zatímní listy. Odlišnost mezi nimi bude dále také nastíněna.

Jelikož emitentem akcie je právnická osoba soukromého práva, jedná se o cenný papír soukromý. Pokud nebudeme brát v úvahu listinné akcie na jméno a případy, kdy nepůjde o akcie téhož emitenta, téže formy a podoby, jedná se též o cenný papír zastupitelný²⁴.

Kromě zmíněného zákona o cenných papírech se akciemi zabývá také zákon o podnikání na kapitálovém trhu²⁵. Ten ve svém § 3 odstavci 2 jmenuje akcii mezi investičními cennými papíry. To znamená, že z pohledu tohoto zákona není primárním cílem nákupu akcie výkon práv akcionáře jako společníka společnosti, ale naproti tomu zhodnocení do akcií vložené investice. Proto také akcie bývá označována jako cenný papír cirkulační (je bez překážky převoditelný) a spekuláční (výnos není zaručený)²⁶.

Hlavním právním pramenem týkajícím se akcií a práv a povinností z pohledu této práce je však obchodní zákoník. Ten totiž kromě toho, že stanovuje, „*že základní kapitál akciové společnosti je rozvržen na určitý počet akcií o určité jmenovité*

22 Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech ve znění pozdějších předpisů

23 Kotásek, J., Pihera, V., Pokorná, J., Raban, P., Vítek, J. Kurz obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha :C. H. Beck, 2009, s. 76

24 ve smyslu § 2, zákona o cenných papírech

25 Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu ve znění pozdějších předpisů

26 Kotásek, J., Pihera, V., Pokorná, J., Raban, P., Vítek, J. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 77

hodnotě,“ také stanoví, „že akcie je cenným papírem, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle tohoto zákona a stanov společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při zániku společnosti“²⁷.

Tyto dva paragrafy tedy obsahují základní a nejdůležitější definiční znaky akcie, a to že:

1. představuje část základního kapitálu společnosti. Tato část je vyjádřena poměrem jmenovité hodnoty akcie k souhrnu všech jmenovitých hodnot emitovaných akcií,

2. v akcii jsou inkorporována členská práva a povinnosti akcionáře jako společníka akciové společnosti,

3. akcie dokládá akcionářův společnický vztah ke společnosti.

S těmito třemi pojmovými znaky souvisí i další definiční kritérium akcie, a to že se jedná o podílnický cenný papír. Paragraf 61 obchodního zákoníku charakterizuje podíl tak, že „představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti“²⁸. Zároveň také stanovuje výjimky pro akciové společnosti. První je zákaz vlastnictví více podílů, ledaže se jedná o akciovou společnost. Každý tento jednotlivý podíl je pak představován akcií. Druhou je, že podíl nemůže být představován cenným papírem. Z předchozího výkladu je jasné, že akciová společnost je výjimkou. „V praxi se někdy stává, že zejména společnosti s ručením omezeným vydávají svým společníkům listiny (zpravidla označované jako majetkové, účastnické, členské či podílové listy), které mají představovat podíl na společnosti a označují je jako cenné papíry. Takové listiny však cennými papíry nejsou, a proto nemohou své majitele legitimovat k výkonu společenstevních práv“²⁹.

Podíl bývá charakterizován stránkou kvalitativní a kvantitativní. Kvantitativní představuje výši a hodnotu podílu, kdežto kvalitativní soubor práv a povinností akcionáře. Tyto dvě stránky se také navzájem prolínají. Většina práv a povinností je totiž vykonávána v takovém rozsahu, jak je vysoký podíl akcionáře na společnosti.

Zatímní list je podobněji upraven v § 176 obchodního zákoníku. Ten podle něj nahrazuje všechny nesplacené a upsané akcie jednoho druhu v tom případě, že

²⁷ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 154 a § 155

²⁸ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 61

²⁹ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 249

upisovatel ještě nesplatil celý emisní kurs akcie. Není vydáván pouze při vzniku společnosti, ale může být vydán i v případě navyšování základního kapitálu. Se zatímním listem jsou tak spojena veškerá práva jako s akcií a navíc ještě povinnost splatit celý její emisní kurs.

Tato povinnost je základním rozdílem oproti akcií. V případě převodu zatímního listu je převodce ručitelem za splacení celého emisního kursu. V tom případě, kdy je převáděn rubopisem a ten zní na více osob, jsou tyto osoby za splacení odpovědné společně a nerozdílně. Ke splacení emisního kursu se váže další povinnost, a to předložení zatímního listu k výměně za akcii po jeho splacení.

Jak pro akcii a zejména pro zatímní list je nutné zdůraznit poznatek, že se jedná o cenné papíry deklaratorní. To znamená, že osoba podílející se na základním kapitálu společnosti, je oprávněna vykonávat akcionářská práva ode dne zápisu společnosti do obchodního rejstříku, a to i bez toho, aby byly společností vydány zatímní listy či akcie.

První akcionářskou povinností je tedy splacení emisního kursu akcie. Emisní kurs je částka, za kterou společnost akcii vydává³⁰. Obchodní zákoník také stanovuje, že emisní kurs nesmí být nižší než nominální hodnota akcie, tedy hodnota, která je uvedena na akcií nebo u centrálního depozitáře. Důvodem tohoto zákazu je ta skutečnost, že splacení emisního kursu zajišťuje, že společnost získává reálné majetkové hodnoty, které bude následně využívat při své činnosti. I toto pravidlo má však dvě výjimky uvedené v § 158 odst. 2 a § 209a obchodního zákoníku. První je případ, kdy společnost vydává akcie zaměstnancům společnosti a rozdíl nese společnost ze svých vlastních zdrojů. Druhý případ je situace kombinovaného zvýšení základního kapitálu. Rozdíl mezi jmenovitou hodnotou a emisním kursem je pak nazýván jako emisní ážio. *„Emisní ážio nemá právní režim vkladu do základního kapitálu společnosti, patří však mezi vlastní zdroje, z nichž je financována činnost společnosti a náleží do jejího vlastního kapitálu. Slouží zpravidla na krytí nákladů, které jsou spojeny s emisí akcií“³¹.*

Emisní kurs musí být splacen, viz výše, do doby určené stanovami, nejdéle však do jednoho roku od vzniku společnosti. Co se týče takzvaných apportů, tedy

³⁰ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 163a

³¹ Kotásek, J., Pihera, V., Pokorná, J., Raban, P., Vítek, J. Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 81

nepenížitých vkladů do společnosti, ty musí být splaceny před zápisem základního kapitálu do obchodního rejstříku.

Vznik akcionářských povinností a práv za doby trvání společnosti

Ke vzniku akcionářských práv a povinností nedochází však pouze při založení společnosti, ale také za doby jejího trvání. Za doby trvání je může nabýt třetí osoba prostřednictvím převodu těchto práv a povinností na ní, k čemuž dochází prostřednictvím samostatně převoditelných práv, o kterých bylo pojednáno na předchozích stránkách. Dalšími možnostmi jsou přechod nebo převod akcií jako takových a také upsání nových akcií v případě zvýšení základního kapitálu. Současný akcionář sice nenabývá nová práva a povinnosti, ale v případě zvyšování základního kapitálu a následného nabytí dalších akcií, může tak současný akcionář zvýšit svůj vliv na řízení společnosti, svůj podíl na zisku apod.

Přechodem a převodem práv a povinností akcionáře se zabývá § 156 obchodního zákoníku. Přechod je řešen odstavcem 10. V případě smrti akcionáře, je pak oprávněn vykonávat tato práva jeho dědic. V případě většího množství dědiců se pak uplatní ustanovení předchozího odstavce o spoluvlastnictví akcie. Její spoluvlastníci se musí domluvit, kdo z nich bude vykonávat práva spojená s akcií nebo případně ustanovit společného zmocněnce. Tomuto zmocněnci musí být udělena speciální plná moc. Pro dohodu spoluvlastníků nepředepisuje obchodní zákoník žádnou formu. Avšak oprávněný z této dohody, bude muset tuto skutečnost společnosti dokázat. Pokud se dědicové nedohodnou, určí na návrh společnosti osobu zmocněnou k výkonu práva spojeného s akcií do doby skončení řízení o dědictví soud.

Narozdíl od úpravy o společnosti s ručením omezeným, neomezuje obchodní zákoník převod obchodního podílu u akciové společnosti. Obchodní zákoník nijak neomezuje ani nepodmiňuje převod akcie. Pouze umožňuje, aby stanovy stanovily podmínky pro převoditelnost akcií na jméno. Ve stanovách tak může být například uvedeno, že s převodem musí vyslovit souhlas některý z orgánu společnosti, typicky představenstvo. Pokud však k tomuto souhlasu nedojde, má společnost povinnost akcie odkoupit v případě, kdy jsou ve stanovách současně určeny případy, za kterých představenstvo musí souhlas odmítnout nebo naopak případy, kdy ho udělit musí. Tento souhlas je také vyžadován v případě zastavení akcií s omezenou převoditelností.

Listinné akcie na jméno se pak převádí podle zákona o cenných papírech, konkrétně § 13, tedy smlouvou o převodu cenných papírů. Pokud se jedná o smlouvu o

úplatném převodu cenných papírů, bude se tato situace řídit kupní smlouvou podle obchodního zákoníku. Pokud půjde o smlouvu o bezúplatném převodu cenných papírů, bude se řídit ustanovením o darovací smlouvě podle občanského zákoníku. Do vlastnictví kupujícího pak přejde převáděná akcie provedením rubopisu a jejím předáním.

Co se týče akcií na majitele a zaknihovaných akcií na majitele, jejich převody neomezuje ani zákon a nemohou ani stanovy. Z ustanovení zákona o podnikání na kapitálovém trhu a zákona o cenných papírech vyplývá, že i o převodu těchto druhů akcií se uzavírá smlouva, která však nemusí být písemná. Nestanoví-li dohoda jinak, převádí se pouhým předáním³².

Ke zvýšení základního kapitálu může k němu dojít několika způsoby. Pro potřeby této práce se však budu zabývat pouze zvýšením upsáním nových akcií. Zvýšení tímto způsobem je „základní a nejpodstatnější způsob“³³. Je pro něj stanovena základní podmínka, a to pro případ, kdy má být emise splacena zcela nebo zčásti peněžitými vklady. V tomto případě musí být splacena celá předchozí emise akcií. V případě, že má dojít ke splacení apporty, není tato podmínka obchodním zákoníkem kladena. O zvýšení se rozhoduje usnesením valné hromady, jehož náležitosti stanovuje § 203 ObchZ. Toto usnesení se také zapisuje do obchodního rejstříku. Podmínek je stanoveno více, ale mezi nejdůležitější patří následující:

- musí být stanovena částka, o kterou se základní kapitál zvyšuje. Částka nemusí být finální, stačí stanovit sumu minimální s tím, zda bude omezena či nikoliv maximální částka úpisu nad tuto sumu,
- valná hromada dále rozhoduje o druhu, formě, podobě, počtu a jmenovité hodnotě upisovaných akcií,
- zda se bude jednat o úpis s přednostním právem či dojde k jeho vyloučení nebo omezení,
- zda akcie, které nebudou upsány prostřednictvím přednostního práva, budou nabídnuty prostřednictvím veřejné nabídky, jmenovitě určenému zájemci či zájemcům.

³² Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 515

³³ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 364

Pokud dochází ke zvýšení peněžitými vklady, má každý akcionář právo k úpisu části nových akcií v rozsahu jeho dosavadního podílu na základním kapitálu. Představenstvo proto musí tuto informaci zveřejnit, aby akcionáři mohli tohoto práva využít. „*Prioritní právo je zákonem upraveno proto, aby byl – je-li na tom ze strany akcionářů zájem – zachován i při standardním zvýšení základního kapitálu ve společnosti dosavadní „poměr sil“*“³⁴. Prioritního práva se akcionář může vzdát ještě před rozhodnutím o zvýšení základního kapitálu. Rozhodnutím valné hromady se může společnost také usnést, že bude v jejím zájmu, pokud přednostní právo nebude zcela nebo zčásti využito. K tomu může však dojít pouze k určitému konkrétnímu účelu a z přezkoumatelného důvodu. Prioritní právo je také vyloučeno v případě usnesení, že ke zvýšení dojde nepeněžitými vklady.

Zánik a zrušení společnosti a zánik akcionářských práv

K zániku převážné většiny akcionářských práv a povinností dochází po zániku akciové společnosti jako takové, proto považuji za důležité, zabývat se problematikou zrušení a zániku akciové společnosti i v této práci.

„*Zrušení společnosti lze charakterizovat jako rozhodnutí o tom, že společnost nebude nadále existovat a působit v podobě, v jaké byla zřízena a zapsána v obchodním rejstříku, popř. jiné evidenci společností*“³⁵. Toto rozhodnutí však samo o sobě neznamená konec existence společnosti. Společnost nadále existuje a ve změněných podmínkách působí až do svého zániku, kterým je okamžik výmazu společnosti z obchodního rejstříku.

Obchodní zákoník zná několik způsobů zrušení společnosti. Obecně je však možno je rozdělit na dva možné způsoby, a to dobrovolné zrušení společnosti nebo nedobrovolné, vynucené rozhodnutí o zrušení společnosti. Dělit lze také podle toho, zda je společnost zrušena s likvidací nebo bez likvidace, tedy zrušením akciové společnosti s právním nástupcem.

O zrušení a zániku společnosti je obecně pojednáno v § 68 ObchZ. Jeho druhý odstavec říká, že pokud nevyplývá ze zákona, že ke zrušení a zániku dochází v jeden okamžik, předchází zániku zrušení společnosti. Předchozí odstavec pak stanovuje, že

³⁴ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s 365

³⁵ PEŠTUKA, František. *Zrušení a zánik společnosti: (průvodce zánikem společnosti)*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 227 s. ISBN 80-731-7018-3, s. 15

společnost zaniká dnem výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Tato obecná úprava se pak podle § 218 vztahuje i na akciové společnosti. Se zánikem společnosti souvisí i zánik společnických vztahů všech akcionářů a jejich podíly ve společnosti.

V souvislosti se zrušením společnosti s likvidací je nutné zmínit hlavně právo akcionáře na podíl na likvidačním zůstatku společnosti jako jedno z jeho majetkových práv. *K "rozdělení likvidačního zůstatku mezi akcionáře může dojít až poté, co společnost uspokojila pohledávky všech svých věřitelů, neboť až po takovém uspokojení lze zjistit, zda z likvidace nějaký zůstatek bude"*³⁶. To tedy znamená, že likvidačním zůstatkem je zbylý majetek zanikající společnosti po uspokojení všech jejích věřitelů. Lépe Čech: *„zrušuje-li se akciová společnost s likvidací a po ukončení likvidace vykazuje účetní závěrka sestavená podle ustanovení § 75 odst. 1 ObchZ majetkový zůstatek, označovaný jako likvidační zůstatek, přiznává obchodní zákoník akcionářům právo na podíl na tomto zůstatku"*³⁷.

Pokud tento likvidační zůstatek je, přísluší pak akcionářům stejně jako v případě dividendy na něm podíl v poměru jmenovitých hodnot jejich akcií. Akcionářům nelze ani stanovami, ani usnesením valné hromady, toto právo nijak odejmout. Jedinou odchylku povoluje ObchZ prostřednictvím stanov v případě prioritních akcií. Vlastníkům těchto akcií je přiznáno podle § 159, odst. 1 přednostní právo na výplatu dividendy nebo podílu na likvidačním zůstatku. Pokud se společnost rozhodne k vydání prioritních akcií, souhrn jejich jmenovitých hodnot nesmí přesáhnout polovinu základního kapitálu. Také ve stanovách musí být uvedeno, v čem toto prioritní právo spočívá a zejména, jak bude rozdělován likvidační zůstatek mezi vlastníky prioritních akcií a ostatní akcionáře. Pokud likvidační zůstatek nestačí ani k úhradě ve velikosti jmenovitých hodnot akcií a ve společnosti jsou akcionáři s prioritními akciemi s přednostním právem na likvidační zůstatek, rozdělí se zůstatek na část připadající na vlastníky prioritních akcií a část na ostatní akcionáře v poměru, který je určen

³⁶ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 817

³⁷ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 253

stanovami. Každá z těchto částí je pak rozdělena mezi akcionáře každé skupiny v poměru odpovídajícím splacené jmenovité hodnotě akcií³⁸.

V opačném případě, kdy není žádný likvidační zůstatek a naopak má společnost ještě další závazky, vzniká akcionářům majetková povinnost - ručí za ně obecně společníci, tedy i akcionáři až do výše svého podílu na likvidačním zůstatku, minimálně v takovém rozsahu, v němž za něj ručili za trvání společnosti³⁹.

38 Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 254

39 Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 56 odst. 6

2. Hlavní část

2.1 Nemajetková práva

Jak již bylo řečeno v předchozí části této práce, prostřednictvím nemajetkových práv se akcionář podílí na řízení a chodu společnosti. Prostřednictvím jejich uplatnění nedochází k přímému finančnímu efektu ve sféře majetku akcionáře. Dědič ve svém článku dělí akcionářská práva na práva majetková a práva společenstevní. Druhou kategorii krátce definuje jako práva, „*kteřá má akcionář jako společník společnosti a jež mu umožňují projevovat ve společnosti svou vůli*“⁴⁰. Tato jeho definice v podstatě vystihuje nemajetková práva podle dělení v této práci.

Je faktem, že akcionářská práva jsou v obchodním zákoníku kromě jeho Oddílu 3, který je nazván přímo „Práva a povinnosti akcionáře“, roztržena i po dalších místech. Úprava akciové společnosti se také v některých paragrafech odvolává na úpravu společnosti s ručením omezeným. Celkové množství práv a povinností akcionáře je opravdu vysoké, například Štenglová uvádí akcionářských práv na pět desítek⁴¹. Není proto v rozsahu této práce se zabývat všemi, a proto se po výčtu v jednotlivých následujících částech budu podrobně věnovat pouze těm nejdůležitějším.

2.1.1 Výčet a charakteristika

Jelikož je majetkových práv velké množství, rozdělím je na následující podskupiny, do kterých bych jím odpovídající jednotlivá práva zařadil, a uvedená čísla paragrafů jsou citována z obchodního zákoníku, pokud nebude stanoveno jinak.

Právo podílet se na řízení společností, k jehož realizaci dochází především prostřednictvím práva účasti na valné hromadě (§180 odst. 1., i §184 odst. 1 a 4 umožňující zastoupení na valné hromadě),

- s účastí na valné hromadě souvisí právo hlasovat (§ 180 odst. 1 a 2, nemožnost jeho vykonávání viz § 186c, §67a) a
- právo podávat návrhy a protináměry (§ 180 ods.1) a
- samozřejmě také právo být řádně pozván nebo právo na oznámení o konání valné hromady (§184a, odst. 2).

⁴⁰ Dědič, J. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278, s. 2

⁴¹ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 237 - 240

Dále také:

- právo požadovat zařazení určené záležitosti na pořad valné hromady (§ 182 odst. 1, písm. a)

Právo na informace jako velmi důležité právo pro výkon práva podílet se na řízení společnosti, které je složeno s následujícími dílčími právy:

- právo požadovat a dostat na valné hromadě vysvětlení záležitostí, týkajících se společnosti (§180 odst. 1),

- právo na vysvětlení ohledně záležitostí, týkajících se osob ovládaných společností (§180 odst. 3),

- právo požádat o vydání kopie zápisu valné hromady nebo jeho části za celou dobu existence společnosti (§189 odst. 2),

- právo na vydání opisu seznamu všech akcionářů, kteří jsou vlastníky akcií na jméno (§ 156 odst. 2),

- právo na informace ohledně výkupu účastnických cenných papírů (§183 odst. 2 a 3),

- právo seznámit se s řádnou, mimořádnou, mezitímní, případně konsolidovanou účetní závěrkou (§192, odst. 1),

- právo seznámit se zprávou likvidátora (§ 75 odst. 6),

- právo seznámit se s návrhem rozdělení likvidačního zůstatku (§ 75, odst. 1) a

- právo požádat likvidátora o zaslání soupisu jmění (§ 74, odst. 2).

Práva na ochranu akcionářů a související s řízením před soudem

- právo na návrh na zrušení akciové společnosti u soudu (§68 odst. 6),

- právo na návrh na odvolání likvidátora soudem (§71 odst. 4),

- právo na žádost o zmocnění ke svolání mimořádné valné hromady v případě nesvolání představenstvem (§ 181 odst. 3),

- právo požádat soud, aby jmenoval znalce pro účely přezkoumání zprávy o vztazích mezi propojenými osobami (§ 66a odst. 12),

- právo na ochranu před jednáním směřujícím ke znevýhodnění zneužívajícím způsobem (§ 56a odst. 2),

- právo na rovné zacházení a rovnost mezi akcionáři (§ 155, odst. 7),

- právo žádat soud o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady (§ 183),

- právo na ochranu před jednáním uvedeném v §56a,

- právo podat soudu návrh na prohlášení neplatnosti společnosti (§68a),

- právo žádat soud, byl-li akcionář jmenován soudem jako likvidátor, aby ho z této funkce odvolal, nelze-li po něm spravedlivě požadovat, aby ji vykonával (§ 71, odst. 2),

- právo požadovat, aby představenstvo podalo žalobu na splacení emisního kursu akcií proti akcionářům, kteří jsou v prodlení s jeho splacením, nebo uplatní postup podle § 177 (§182 odst. 1, písm. d),

- právo požadovat, aby dozorčí rada uplatnila právo na náhradu škody, které má společnost vůči členovi představenstva (§ 182 odst. 1, písm. c) a v případě nesplnění žádosti pak právo podat žalobu jménem společnosti (§ 182 odst. 2) a

- právo požadovat vymáhání škody na ručitelích podle § 66c

Právo příslušející jen některým akcionářům

- právo požádat představenstvo o svolání mimořádné valné hromady (§ 181 odst. 1)

Ostatní práva

- právo majitele akcie na jméno na zápis do seznamu akcionářů (§156 odst. 6),
- právo požadovat po dozorčí radě přezkoumání výkonu působnosti představenstva (§182 odst. 1, písm. b) a

- právo jednat ve shodě (§66b, odst. 1)

Právo podílet se na řízení společnosti

Toto právo v sobě zahrnuje několik jednotlivých práv zmíněných v ObchZ. **Právo účasti na valné hromadě** je nejzákladnější akcionářským právem. Toto právo sice akcionář nemusí realizovat, stanovy však toto právo nemohou nijak omezit a akcionář se tohoto práva nemůže v žádném případě platně vzdát, a to i v případech, „*když nemůže na valné hromadě vykonávat hlasovací právo*“⁴². Obchodní zákoník však nevyklučuje právo akcionáře nechat se na valné hromadě zastoupit. To bylo možné i dříve, ale výslovně je toto upraveno v ObchZ až od 1. 12. 2009. Plná moc pro zastupování na valné hromadě musí být písemná a musí z ní vyplývat, zda byla udělena pro zastoupení na jedné nebo na více valných hromadách v určitém období. Kromě plné moci může také vykonávat toto právo osoba odlišná od akcionáře na základě výpisu z evidence investičních nástrojů nebo z evidence zaknihovaných cenných papírů, pokud

⁴² Dědič, J. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278, s. 3

je v této evidenci tato osoba zanesena jako správce nebo jako osoba oprávněná vykonávat práva spojená s akcií⁴³.

Právo být řádně pozván a právo na oznámení o konání valné hromady je zachyceno v § 184a odst. 2. V případě, že společnost vydává akcie na jméno, je povinna pozvánku na valnou hromadu odeslat vlastníkům těchto akcií nejméně 30 dní před konáním valné hromady na adresu sídla nebo bydliště uvedeného v seznamu akcionářů. 30-ti denní lhůta na oznámení je lhůta nepřekročitelná a nemůže být stanovena odchylně, ani ve stanovách, lhůta kratší. Pokud není tato lhůta dodržena, znamená to, že valná hromada nebyla řádně svolána, což může mít za následek prohlášení jejího stanoviska za neplatné podle § 183. Kratší lhůta je stanovena v případě svolání mimořádné valné hromady oprávněnými akcionáři, v tom případě je 30-ti denní lhůta zkrácena na 15 dní, resp. 21 dní. Co se týče dodržení této lhůty, panovaly nejasnosti, zda stačí do 30 dnů oznámení odeslat nebo je nutné, aby bylo doručeno. Novela č. 420/2009 tyto rozpory ukončila a stanovila, že postačí odeslání oznámení⁴⁴.

V případě, že jsou ve společnosti akcionáři s akciemi na majitele, ve stejné lhůtě musí představenstvo uveřejnit oznámení o konání valné hromady v Obchodním věstníku a jiným vhodným způsobem, který určí stanovy společnosti. ObchZ také dává možnost těmto akcionářům zřídit alespoň k jedné akcií zástavní právo ve prospěch společnosti jako jistotu na úhradu nákladů za zaslání oznámení o konání valné hromady na adresu uvedenou v žádosti o toto zasílání. Společnost je pak povinna na uvedenou adresu a na náklad akcionáře oznámení zasílat.

Právo hlasovat na valné hromadě úzce souvisí s právem účasti na valné hromadě a je jedním ze základních akcionářských práv. Prostřednictvím něho uplatňuje svou vůli ve společnosti a podílí se tak na řízení společnosti. Akcionář hlasuje buď osobně, nebo za něj hlasuje zmocněnec z plné moci. Musí mít však zmocnění i k účasti na valné hromadě, jelikož právo hlasovat nelze uplatnit mimo ni.

Na druhou stranu však ne každý, kdo má právo účasti na valné hromadě, má i právo hlasovací. Obchodní zákoník totiž umožňuje vydávání prioritních akcií, ve kterých je inkorporováno přednostní právo na vyplacení dividendy či likvidačního

⁴³ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 184, odst. 2

⁴⁴ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 651

zůstatku, ale není s nimi spojeno právo hlasovat. Toto právo majitelé prioritních akcií dočasně nabývají v několika případech:

- a) v případě, že valná hromada rozhodla, že prioritní dividenda nebude vyplacena, nabývá akcionář právo hlasovat následující den po tomto rozhodnutí, a to až do té doby, než o jejím vyplacení bude rozhodnuto,
- b) pokud je společnost v prodlení s vyplacením prioritní dividendy do doby, než bude vyplacena a
- c) pokud valná hromada rozhoduje o zvýšení nebo o snížení základního kapitálu, jelikož je vyžadována většina hlasů podle příslušného druhu akcie.

Platí, že v případě bodů a) a b) může akcionář hlasovat na poslední valné hromadě, na které má dočasné hlasovací právo, o všech bodech valné hromady i po odsouhlasení vyplacení prioritní dividendy nebo lhůty jejího vyplacení. Dočasně nabyté hlasovací právo nemůže vykonávat v případě uvedeném v §66a ObchZ při hlasování o uzavření ovládací smlouvy.

V případě uplatňování tohoto práva musí být zajištěna rovnost mezi jednotlivými akcionáři. Stanovy proto musí určit, jaký počet hlasů připadá na akcii tak, aby na akcie se stejnou jmenovitou hodnotou připadal stejný počet hlasů. Pokud jsou vydávány akcie s různou jmenovitou hodnotou, je počet hlasů stanoven poměrem k souhrnu jmenovitých hodnot všech akcií. Stanovy také mohou omezit výkon hlasovacího práva stanovením nejvyššího počtu hlasů jednoho akcionáře. Musí k tomu však dojít ve stejném rozsahu pro každého akcionáře. Nemůže dojít například k situaci, kdy stanovy určí, že akcionář A bude mít bez ohledu na počet akcií maximálně pět hlasů a akcionář B maximálně sedm hlasů a ostatní akcionáři neomezeně. Stanovení tohoto maximálního počtu hlasů slouží ke ztížení nebo znemožnění absolutního ovládnutí společnosti většinovým akcionářem.

Právo podávat návrhy a protináměry je stejně jako předchozí akcionář oprávněn vykonávat pouze na valné hromadě. Návrh sice může podat i mimo ni, ale společnost nemá povinnost se jím zabývat.

Toto právo má však kromě uplatnění na valné hromadě i jiné omezení. První z nich je stanoveno v § 185 odst. 4 ObchZ, který říká, že záležitosti, které nebyly zařazeny do navrhovaného pořadu jednání valné hromady, lze rozhodnout jen za účasti a se souhlasem všech akcionářů společnosti. Druhé v § 180 odst. 5 ObchZ, které předepisuje povinnost akcionáře podávajícího protináměry k návrhům v pozvánce na

valnou hromadu nebo oznámení o jejím konání, nebo v případě, že o rozhodnutí valné hromady musí být pořízen notářský zápis, že je povinen doručit písemné znění svého návrhu nebo protinávrhu společnosti nejméně pět pracovních dnů před konáním valné hromady. Tomu pak odpovídá povinnost představenstva, které je povinno uveřejnit jeho protinávrh se svým stanoviskem, pokud je to možné, nejméně tři dny před oznámeným datem konání valné hromady.

Právo na informace

Právo požadovat vysvětlení je zmíněno v § 180 odst. 1 ObchZ jako právo požadovat a dostat vysvětlení na valné hromadě ohledně záležitostí, týkajících se společnosti. Slouží hlavně k tomu, aby akcionář mohl vykonávat hlasovací právo založené na dostatečném informačním základě.

Toto právo může být uplatněno pouze na valné hromadě, a pokud akcionář bude požadovat vysvětlení nebo určité informace mimo valnou hromadu, nepůjde pak o uplatnění akcionářského práva a společnost není povinná této žádosti vyhovět. „*Pokud však členové představenstva společnosti takové žádosti vyhoví, vydávají se nebezpečí, že budou odpovídat za škodu tím způsobenou, popř. podle závažnosti obsahu informace i nebezpečí trestního stíhání pro trestný čin zneužívání informací v obchodním styku*“⁴⁵. Důvodem pro možnost uplatnění tohoto práva pouze na valné hromadě je to, aby byl zajištěn rovný přístup všech akcionářů k informacím o akciové společnosti tím způsobem, že pouze na valné hromadě mají i ostatní akcionáři možnost o informaci nebo vysvětlení žádat, ale také ho vyslechnout.

Akcionář může požadovat široké spektrum informací, týkající se akciové společnosti. Na druhou stranu toto právo také není bezbřehé a akcionář nemá nárok na veškeré informace o veškerém dění ve společnosti, ale slouží spíše jako nástroj k utváření vůle akcionáře projevované na valné hromadě. Právo je omezeno tedy pouze tím, že může být uplatňováno pouze na valné hromadě, ohledně záležitostí, týkajících se společnosti a vysvětlení musí být potřebné pro posouzení předmětu jednání valné hromady⁴⁶.

ObchZ také umožňuje odepřít zcela nebo zčásti podání nějaké informace, jestliže by mohlo její poskytnutí přivodit újmu společnosti, je předmětem obchodního tajemství

⁴⁵ Dědič, J. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278, s. 8

⁴⁶ Filip, V. Právo na informace, *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 14/10, s 497

a z jiných důvodů uvedených v § 180 odst. 4. Doslovně říká, že k tomuto odmítnutí lze dojít až z *pečlivého podnikatelského uvážení*. Toto *pečlivé podnikatelské uvážení* záleží na představenstvu, a pokud podání informace ze stanovených důvodů odmítne, může být informace požadována pouze po schválení jejího poskytnutí dozorčí radou. V případě odmítnutí i tímto orgánem, je akcionář oprávněn podat žalobu k soudu, který rozhodne o povinnosti poskytnout, nebo neposkytnout žádanou informaci.

K omezení práva na vysvětlení se vyjádřil i Nejvyšší soud, který ve svém usnesení konstatoval, že není neomezené a pokud by uplatňování toho práva bylo možné ohodnotit jako šikanózní výkon práva, soud mu neposkytne s ohledem na to, že je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, ochranu⁴⁷.

Akcionář informace o společnosti také čerpá z pravidelných zpráv o stavu společnosti, kterými akcionáře informuje představenstvo. Těmito zprávami jsou účetní závěrka podle § 192 odst. 1 ObchZ a zpráva o podnikatelské činnosti společnosti a o stavu jejího majetku podle téhož paragrafu odst. 2, kterou alespoň jednou ročně musí představenstvo předkládat na valné hromadě. Účetní závěrka má důležité postavení, jelikož na jejím základě má akcionář možnost seznámit se se stavem majetku, závazků, finanční situací a výsledky hospodaření společnosti za uplynulé účetní období. Obě zmíněné zprávy pak podle účetních předpisů tvoří výroční zprávu⁴⁸.

Právo požádat o vydání kopie zápisu valné hromady nebo jeho části má akcionář pouze na žádost. V ní bude akcionář i specifikovat o jakou žádost jde. ObchZ neřeší, zda musí jít o žádost písemnou, nebo postačí i ústní. Tuto otázku by tedy měly řešit stanovy společnosti. Stanovy také mohou určit, na čí náklad bude kopie vydána. Dispozitivní ustanovení § 189 odst. 2 ObchZ umožňuje toto stanovit, v opačném případě se pořizuje kopie na náklad akcionáře, který o její vydání žádá.

⁴⁷ Usnesení NS z 29. 8. 2001, sp. zn. 29 Odo 71/2001- „*Pokud by chování akcionáře v souvislosti s kladením dotazů bylo možno hodnotit jako šikanózní výkon práva, neposkytne mu soud ochranu. Rovněž je třeba uvést, že akcionář má právo požadovat odpovědi pouze na takové dotazy, které je společnost (resp. její představenstvo či zaměstnanci) povinna znát. Jestliže tedy např. akcionář požaduje odpověď na otázku, která se netýká běžného provozu společnosti a vyžaduje kvalifikované posouzení (právnícké vzdělání), (...) není povinností představenstva znát na tuto otázku odpověď, musí však v dostatečném předstihu zajistit kvalifikovanou právní pomoc při jejím řešení*“.

⁴⁸ FILIP, Václav. Akcionářské právo na informace. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 14. ISSN 1210-6410, s 496

Zákon také nestanovuje lhůtu, ve které musí společnost žádosti o vydání vyhovět. Z § 189 odst. 1 je možné dovodit, že žádosti nebude mít povinnost vyhovět ve lhůtě 30 dnů od konání valné hromady, jelikož tento paragraf dává představenstvu tuto lhůtu k vyhotovení zápisu z valné hromady. Lhůtu, ve které by byla společnost nucena vydat žádanou kopii, mohou samozřejmě určit stanovy. Pokud tomu tak není, dovozuje Dědič s ohledem na obecná ustanovení o obchodních závazkových vztazích *bez zbytečného odkladu po dojití žádosti akcionáře nebo po uplynutí třiceti dnů od data konání valné hromady, pokud akcionář požádal o vydání kopie zápisu před uplynutím této lhůty*⁴⁹.

Právo na vydání opisu seznamu všech akcionářů, kteří jsou vlastníky akcií na jméno, je zmíněno v § 156 odst. 2. Tento paragraf umožňuje nahrazení seznamu akcionářů evidencí zaknihovaných cenných papírů. Pokud této možnosti společnost nevyužije, je povinna samostatně vést seznam akcionářů s akciemi na jméno. Z tohoto seznamu pak mají akcionáři právo požadovat opis ze seznamu všech akcionářů, nebo pouze jeho části. Tuto možnost přinesla novela ObchZ číslo 370/2002 Sb., která nově toto právo poskytla všem akcionářům. Před novelou měli toto právo pouze vlastníci akcií na jméno, „*přičemž nemohli požadovat výpis v částech, které se jich bezprostředně netýkaly, ale mohli požadovat výpis pouze z té části seznamu, ve které byly uvedeny údaje o nich a o jejich akciích*“⁵⁰. Náklady spojené s vyhotovením a doručení opisu hradí žadatel a společnost mu ho musí vydat nejpozději do 7 dnů od doručení žádosti.

Právo požádat představenstvo o svolání mimořádné valné hromady

Tento institut je jedním z významných opatření na ochranu akcionářů, kterým si mohou vynutit svolání valné hromady k projednání navržených záležitostí. Toto právo pak připadá pouze některým akcionářům, a ty ObchZ v § 181, odst. 1 diferencuje do dvou skupin podle výše základního kapitálu společnosti. Tou rozhodující hranicí je 100 000 000 Kč. Nad tuto hranici si může vynutit svolání akcionář nebo jejich skupina, kteří mají akcie nebo zatímní listy, jejichž souhrnná jmenovitá hodnota přesahuje 3 % základního kapitálu, pod hranici 100 000 000 Kč je to pak akcionář nebo jejich skupina přesahující 5 %.

⁴⁹ Dědič, J. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278, s. 12

⁵⁰ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 513

Ke svolání valné hromady je pak představenstvo povinno ve lhůtě 40 dnů od doručení žádosti o její svolání a představenstvo nesmí měnit bez souhlasu navrhovatelů, jimi navržený pořad jednání.

ObchZ také pamatuje na případ, kdy představenstvo nesplní svou povinnost valnou hromadu svolat. Soud může rozhodnout o tom, že zmocňuje akcionáře nebo jejich skupinu, kteří žádali neúspěšně o její svolání, svolat mimořádnou valnou hromadu a ke všem úkonům s ní souvisejícím. Současně může soud určit i bez návrhu předsedu valné hromady⁵¹. Soud před tímto zmocněním posuzuje, zda jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky. „V rámci tohoto rozhodování bude soud zkoumat zejména, zda osoby, které svolání požadují, jsou vlastníky akcií o potřebné jmenovité hodnotě a zda požádaly představenstvo řádně o svolání valné hromady a rovněž zda záležitosti navržené k projednání mohou patřit a patří do působnosti valné hromady“⁵².

2.1.2 Uplatnění práv a ochrana proti jejich porušení

Akcionář má sice subjektivní možnost uvedená práva vykonávat, nikdo ho však nemůže k jejich výkonu nutit ani postihovat, pokud je uplatňuje pouze zčásti nebo vůbec. Většina z nemajetkových práv je uplatňována na valné hromadě, některá také mimo ni, jiná zase pouze před soudem a před soudem je v případě jejich porušení nebo nečinnosti akciové společnosti možná i jejich ochrana. Obchodní zákoník stanovuje v některých případech opravné prostředky přímo podle něj a umožňuje také podávat široké spektrum žalob k ochraně akcionářských práv k soudu.

Jedním druhem ochrany je návrh na určení povinnosti něco splnit. To je možné v případě odepření poskytnutí informace akcionáři. Pokud představenstvo odmítne informaci poskytnout, druhou instancí pak je dozorčí rada, která přezkoumává toto rozhodnutí představenstva. Pokud ani dozorčí rada neumožní vydání informace, má akcionář právo obrátit se na soud se žalobou o poskytnutí požadované informace. Tato možnost je velmi důležitá, jelikož neposkytnutí může mít důsledky pro utváření vůle akcionáře, kterou následně projevuje na valné hromadě. V případě, že soud shledá závažné porušení tohoto práva, může také zrušit dotčené usnesení valné hromady.

Akcionáři jsou také chráněni pro případ, že představenstvo nesplní jejich žádost na svolání mimořádné valné hromady. V tom případě mohou akcionáři podat k soudu

⁵¹ Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů

⁵² Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 258

žádost o to, aby je zmocnil ke svolání této mimořádné valné hromady a zmocnil je ke všem úkonům se svoláním valné hromady. Tímto úkonem bude například pronájem místnosti, ve které se bude valná hromada konat. Účastníky tohoto řízení jsou navrhovatel (navrhovatelé), kterými jsou akcionář nebo akcionáři oprávnění ke svolání mimořádné valné hromady a druhým účastníkem je společnost. „*O věci nemusí soud nařizovat jednání, v praxi však bude nařízení jednání spíše pravidlem, neboť bude obvykle potřebné provedení důkazů, že je návrh akcionářů po právu*“⁵³.

Na právo svolat mimořádnou valnou hromadu a také právo na žádost, aby zmocnil soud oprávněné akcionáře k jejímu svolání, navazuje ustanovení § 182 ObchZ umožňující akcionářům podat jménem společnosti žalobu k soudu. Ustanovení v tomto paragrafu pomáhá akcionářům k posílení jejich postavení ve společnosti a k eliminaci důsledků nečinnosti představenstva. Také se v něm realizuje zásada ochrany menšinových společníků a zásada ochrany společníků před zneužitím funkce statutárním orgánem⁵⁴.

Akcionáři oprávnění svolat valnou hromadu ve smyslu § 181 odst. 1 jsou podle § 182 oprávněni žádat zařazení jimi navrženého bodu na valnou hromadu, mohou žádat dozorčí radu o přezkoumání výkonu působnosti představenstva v záležitostech jimi určenými v žádosti o toto přezkoumání, mají oprávnění žádat po dozorčí radě, aby uplatnila právo na náhradu škody, které má společnost vůči představenstvu v případě nesvolání mimořádné valné hromady a také mohou žádat představenstvo, aby podalo žalobu na splacení emisního kursu akcií proti akcionářům, kteří jsou v prodlení s jeho splacením, nebo uplatnilo postup podle § 177.

Pokud však představenstvo nebo dozorčí rada žádost akcionářů bez zbytečného odkladu nesplní, mohou u soudu uplatnit právo na náhradu škody nebo na splacení emisního kursu akcií jménem společnosti před soudem sami. Akcionáři pak před soudem v tomto řízení budou vystupovat jako zákonní zástupci společnosti. Bude se jednat o nesporné řízení, k jehož rozhodování bude v prvním stupni věcně a místně příslušný krajský soud, v jehož obvodu má společnost sídlo a jeho účastníky budou

⁵³ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 258

⁵⁴ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 607

společnost, povinný člen (členové) představenstva nebo akcionář (akcionáři), kteří jsou v prodlení se splacením emisního kursu akcií.

Další způsob ochrany je právo domáhat se u soudu vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady v případě, že je v rozporu s právními předpisy, zakladatelskou smlouvou nebo stanovami. Kromě akcionáře se tohoto vyslovení neplatnosti může domáhat člen představenstva, likvidátor, insolvenční správce nebo člen dozorčí rady. Ne každý akcionář může toto právo uplatnit. Nemohou ho uplatnit akcionáři, jestliže ze zákona či rozhodnutí příslušného orgánu vyplývá, že nemohou „*vykonávat všechna práva spojená s akcií anebo určená práva spojená s akcií, včetně práva domáhat se vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady*“⁵⁵.

Některá akcionářská práva však také v praxi nikdy nebudou porušena. Jedná se o práva, která souvisejí s řízením před soudem a spočívají v právu podat u soudu žalobu či soud žádat, aby něco stanovil (např. právo na návrh na odvolání likvidátora soudem, právo požádat soud, aby jmenoval znalce, právo podat soudu návrh na prohlášení neplatnosti společnosti). Tato práva, jak již vyplývá z logiky věci, je možné porušit pouze tím způsobem, že se jimi soud odmítne zabývat. Tím by však došlo k tzv. *denegatio iustitiae*, tedy odepření spravedlnosti. Proti takovému rozhodnutí soudu by se pak akcionář mohl bránit opravnými prostředky a případně také ústavní stížností.

2.2 *Nemajetkové povinnosti*

Co se týče povinností akcionáře, je nutné zmínit, že podle některých článků publikací⁵⁶, ale i z rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že akcionářské povinnosti nemusí být stanoveny přímo zákonem. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005 soud zamítl dovolání společnosti, která byla podle § 149 ObchZ vyloučena ze společnosti z toho důvodu, že „*ztížila a po určitou dobu znemožnila společnosti užívání nebytových prostor. Tím ztížila a po určitou dobu znemožnila podnikání společnosti, a tím i dosažení jejího základního cíle*“⁵⁷. Tím porušila nepsanou povinnost vůči ostatním společníkům, kterou se zabývá v jedné kapitole zmíněná monografie Dědiče, Štenglové a Čecha a ke které se vrátím později i

⁵⁵ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 610

⁵⁶ např. Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049.

⁵⁷ rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. 7 Cmo 117/2004

v této práci. Nejvyšší soud dovolání zamítl s tím, že „povinnosti společníka nemusí vyplývat ze zákona, společenské smlouvy či jiných „listin“. Takové povinnosti mohou vyplývat též ze zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník, z jiných než písemných závazků převzatých společníkem vůči společnosti, popřípadě z jiných právních skutečností“⁵⁸.

Ne všechny nemajetkové povinnosti akcionářů nalezneme přímo v obchodním zákoníku, některé jako například oznamovací povinnosti akcionáře je možné nalézt v zákoně o podnikání na kapitálovém trhu⁵⁹, v zákoně o přeměnách obchodních společností a družstev⁶⁰, zákonu o nabídkách převzetí⁶¹ a jiných zákonech.

2.2.1 Výčet a charakteristika

V monografii Dědiče, Kříže a Štenglové⁶² jsou povinnosti akcionářů zmiňovány na několika místech a mezi nemajetkové povinnosti bych zařadil následující:

- povinnost vrátit zatímní list vyloučeným upisovatelem (§ 177 odst. 4 ObchZ),
- povinnost předložit zatímní list k výměně za akcie (§ 176 odst. 5 ObchZ),
- povinnost předložit listinné akcie k výměně podle § 186b ObchZ,
- povinnost akcionáře dostavit se k převzetí nových akcií společnosti (§ 209, odst. 4 ObchZ),
- povinnost výměny akcií nebo zatímního listu nebo vyznačení změněné jmenovité hodnoty (§ 213a, odst. 2 ObchZ),
- povinnost předložit akcie podle § 213b, odst. 4 a § 213c odst. 4 ObchZ,
- povinnost předložit akcie při rušení společnosti s likvidací (§ 220, odst. 3 ObchZ),
- oznamovací povinnost § 122 ZPKT.

V této publikaci také zmiňují povinnost loajality akcionáře vůči ostatním akcionářům a zájmům společnosti, kterou ObchZ nikde přímo nestanovuje, ale vyplývá z jeho obecných zásad a také z judikatury. S touto povinností také souvisí:

⁵⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005

⁵⁹ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ Zákon č. 125/2008 Sb. o přeměnách obchodních společností a družstev ve znění pozdějších předpisů

⁶¹ Zákon č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí a o změně některých dalších zákonů (zákon o nabídkách převzetí) ve znění pozdějších předpisů

⁶² Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 7. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 239, 240, 345 - 378

- povinnost jednat v souladu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 ObčZ) a
- povinnost jednat v souladu se zásadami poctivého obchodního styku (§ 265 ObchZ).

Některé další povinnosti pak odpovídají právům jiných akcionářů, které byly uvedeny v části věnující se nemajetkovým právům, a dále bych ještě zmínil některé další povinnosti:

- povinnost nezneužívat menšiny či většiny hlasů (§ 56a, odst. 1 ObchZ),
- povinnost vyvarovat se jednání, jehož cílem je některého ze společníků zneužívajícím způsobem znevýhodnit (§ 66a, odst. 2 ObchZ),
- povinnost osob jednajících ve shodě plnit povinnosti z toho vyplývající společně a nerozdílně (§ 66 b, odst. 4 ObchZ),
- povinnost vykonávat funkci likvidátora, pokud byl stanoven soudem podle § 71, odst. 2 ObchZ,
- při výkonu akcionářských práv na základě akcií na majitele povinnost předložit listinnou akcii nebo prokázat se písemným prohlášením osoby, která vykonává úschovu nebo uložení podle zvláštního právního předpisu, že akcie je pro majitele uložena podle zvláštního právního předpisu (§ 156, odst. 7 ObchZ),
- povinnost prokázání společnosti změnu v osobě akcionáře při žádosti o zápis do seznamu akcionářů vlastnicích akcie na jméno (§ 156 odst. 6 ObchZ),
- povinnost prokázat svou totožnost při účasti na valné hromadě (§ 185 odst. 2).

Další doplňkové povinnosti uvádí také Dvořák:

- povinnost podrobit se usnesením valné hromady, i když s nimi akcionář nesouhlasí (nebyla-li soudně prohlášena za neplatná),
- povinnost dodržovat stanovy a
- „*povinnost oznámení všech relevantních změn společnosti pro účely vedení seznamu akcionářů*“⁶³.

Povinnost loajality vůči ostatním akcionářům a zájmům společnosti

Jak již bylo zmíněno v úvodu části o nemajetkových povinnostech, z judikatury a literatury vyplývá, že akcionář má i povinnost, která není přímo výslovně uvedena v ObchZ, a to povinnost loajality vůči ostatním akcionářům a zájmům společnosti. Dědič, Štenglová a Čech ve své publikaci uvádí, že „*širokému spektru akcionářských*

⁶³ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 216

práv odpovídá povinnost akcionáře uplatňovat tato práva způsobem, který není zneužívající (§ 56, odst. 1 ObchZ), ale také povinnost, jejíž existence se běžně uznává v zahraniční literatuře a judikatuře, a to vykonávat tato práva způsobem, který bere přiměřené ohledy na zájmy společnosti, resp. ostatních akcionářů (povinnost loajality)“⁶⁴.

Kromě zásad, na kterých stojí ObchZ, opírají tuto povinnost i o obecné ustanovení § 830 ObčZ. To totiž ukládá každému z účastníků sdružení povinnost vyvíjet činnost k dosažení sjednaného účelu způsobem stanoveným ve smlouvě a zdržet se jakékoli činnosti, jež by mohla znemožnit nebo ztížit dosažení tohoto účelu.

Tuto problematiku zmiňuje i Holejšovský jako prosazující se princip v rámci české i zahraniční judikatury. Říká, že úkony společníka – akcionáře by společnosti přinejmenším neměly škodit a dovozuje, „že akcionář by výkonem svých akcionářských práv neměl společnosti působit škodu, ale ani činit takové úkony, které by i jen mohly zhoršit postavení společnosti na trhu, působit proti oprávněným zájmům společnosti.“⁶⁵

Povinnost loajality zvolna proniká i judikatury. Z rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. 7 Cmo 117/2004 vyplývá, že důvodem k vyloučení společníka ze společnosti je i porušení nepsané povinnosti loajality vůči ostatním společníkům tím, že ztíží nebo znemožní podnikání společnosti a Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005 zamítl dovolání vyloučené společnice a potvrdil, že povinnost společníka společnosti s ručením omezením může vyplývat i ze zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník. Tuto skutečnost je možné podle mého názoru aplikovat i na akcionáře akciové společnosti.

I v jiném svém rozhodnutí se Nejvyšší soud opřel o povinnost loajality a ve zdůvodnění přímo řekl: *K tomu je ještě třeba uvést, že teorie již dříve dovodila, že jednou ze zásad, kterými se řídí obchodní zákoník, je princip loajality společníka vůči společnosti, který je základním východiskem všech jeho povinností. Princip loajality je výkladovým pravidlem, v jehož rámci je třeba interpretovat jednotlivé dílčí povinnosti*

⁶⁴ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 355

⁶⁵ HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 3. ISSN 1210-6410, s. 86

společníka vůči společnosti (viz Černá, S.: Obchodní právo. Akciová společnost. 3. díl, ASPI, Praha 2006, s. 185 a n.)⁶⁶.

Štenglová pak dále srovnává, jak je tato povinnost upravena v zahraničí a zobecňuje vnímání této povinnosti, že loajální společník

- aktivně podporuje účel společnosti, pro který se s ostatními společníky smluvně spojil k vytvoření společnosti, resp. pro něž do společnosti vstoupil,

- neškodí společnosti, resp. odvrací škody, které společnosti hrozí,

- v krajních případech upřednostňuje zájem společnosti před zájmem vlastním, nezneužívá postavení většiny či menšiny hlasů ve společnosti a

- participuje na nezbytných vnitřních změnách, vyžaduje-li to naléhavě zájem společnosti a lze-li to po společníkovi spravedlivě požadovat.⁶⁷

Dvořák ve své monografii povinnost loajality zmiňuje také s tím, že se pravděpodobně jedná o „*vůbec nejzákladnější povinnost akcionáře ve vztahu ke společnosti (...); všechny ostatní zákonné povinnosti akcionáře jsou s ní tak či onak spojeny nebo z ní vyplývají.*“ Jako s ní spojené a z ní vyplývající povinnosti zmiňuje zejména povinnost dodržovat stanovy, nezneužívat většiny nebo menšiny hlasů ve společnosti, jednat v souladu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku apod. Povinnost loajality také považuje za výkladové pravidlo a staví tuto povinnost na principu, „*že účast akcionáře ve společnosti je dobrovolná; stane-li se proto někdo akcionářem, je povinen jednat tak, aby byl dosahován účel existence společnosti stanovený právním předpisy a jejími stanovami, resp. (vzato z opačného úhlu) je povinen zdržet se všeho, co by dosažení toho cíle znemožňovalo nebo ohrožovalo.*“⁶⁸

Oznamovací povinnost

Tato akcionářská povinnost není zakotvena v ObchZ ale v ZPKT. Původně sice byla začleněna do ObchZ, ale v rámci reformy právní úpravy kapitálového trhu se k 1. 5. 2004 přesunula do ZPKT. Tím se částečně sice změnily některé formulace, obsah povinnosti se však zásadně neměnil, jelikož oznamovací povinnost má svůj původ v

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006

⁶⁷ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 357

⁶⁸ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 236 a 237

právu Evropské unie a tato skutečnost se projevila už v dřívější úpravě oznamovací povinnosti v ObchZ. „*Od účinnosti zákona o podnikání na kapitálovém trhu se však unijní základ oznamovací povinnosti významně proměnil. Novým zdrojem právní úpravy této povinnosti je směrnice č. 2004/109/ES. Viz konkrétně čl. 9 až 16 směrnice č. 2004/109/ES. Navazující ustanovení jsou obsažena v prováděcí směrnici Komise č.2007/109/ES. Oznamovací povinnost podrobněji rozvádějí její čl. 7 až 11 směrnice č. 2007/14/ES. Do českého práva se požadavky obou unijních předpisů promítly novelou zákona o podnikání na kapitálovém trhu, která jako zák. č. 230/2009 Sb. nabyla účinnosti dne 1. 8. 2009*“⁶⁹.

Jejím účelem je posílení ochrany drobných akcionářů a dalších účastníků kapitálového trhu. Je upravena v § 122 ZPKT, který ve svém odst. 1 předepisuje všem osobám, které dosáhnou nebo překročí podíl na všech hlasovacích právech emitenta (tedy společnosti) ve výši 3 %, je-li základní kapitál emitenta vyšší než 100 000 000 Kč nebo odpovídající částka v cizí měně, 5 %, 10 %, 15 %, 20 %, 25 %, 30 %, 40 %, 50 % nebo 75 %, nebo sníží svůj podíl na všech hlasovacích právech pod tyto hranice. Tuto skutečnost je pak každá osoba povinna oznámit společnosti a České národní bance a povinnost má taktéž i osoba, která danou hranici překročila nebo snížila pod tyto hranice v důsledku snížení nebo zvýšení základního kapitálu a podle odst. 8 vzniká bez ohledu na to, že osoba hlasovací práva z jakéhokoli důvodu nevykonává. V důsledku skutečnosti, že osoba hlasovací práva nevykonává, nedochází ke změně podílu na hlasovacích právech podle odstavce 1 této osoby ani jiných osob. Podle závěru kolektivu autorů Dědič, Štenglová, Čech a Kříž nepodléhá oznamovací povinnost nabytí prioritních akcií, se kterými není spojeno hlasovací právo. To však vznikne v případech, kdy majitelé prioritních akcií hlasovacího práva dočasně nabyli⁷⁰.

Pro splnění této povinnosti je stanovena lhůta čtyř pracovních dní poté, co se osoba dozví nebo mohla dozvědět o skutečnosti, která zakládá vznik povinnosti a také platí, že se osoba dozvěděla o skutečnosti nejpozději dva pracovní dny po dni, kdy tato skutečnost nastala.

⁶⁹ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 379

⁷⁰ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 380

Povinnost předložit společnosti účastnické cenné papíry

Pod tímto názvem by se dalo shrnout několik jednotlivých povinností, které ukládají akcionářům ObchZ povinnost předložit své účastnické cenné papíry, pokud jsou v listinné podobě a pokud nastane určitá právní skutečnost: obvykle právoplatné usnesení valné hromady⁷¹. Těmito povinnostmi jsou: povinnost vrátit zatímní list vyloučeným upisovatelem (§ 177 odst. 4 ObchZ), povinnost předložit zatímní list k výměně za akcie (§ 176 odst. 5 ObchZ), povinnost předložit listinné akcie k výměně podle § 186b ObchZ, povinnost akcionáře dostavit se k převzetí nových akcií společnosti (§ 209, odst. 4 ObchZ), povinnost výměny akcií nebo zatímního listu nebo vyznačení změněné jmenovité hodnoty (§ 213a, odst. 2 ObchZ), povinnost předložit akcie podle § 213b, odst. 4 a § 213c odst. 4 ObchZ. Tyto povinnosti mohou být jak nemajetkové, tak někdy i majetkové povahy.

Prvotní povinností je nutnost výměny zatímního listu za akcii po splacení emisního kursu. Problematika zatímních listů a akcií byla probrána již v části věnované přímo jim. K povinnosti předložení výměny akcií také dojde v případě, pokud rozhodla valná hromada o změně druhu nebo formy akcií anebo o štěpení akcií na více akcií o nižší jmenovité hodnotě nebo spojení více akcií do jedné akcie. Poté, co bude tato změna zapsaná v obchodním rejstříku, může společnost stanovit lhůtu k výměně akcií za nové.

Při zvýšení nebo snížení základního kapitálu může dojít ke vzniku dvou povinností. A to buď k předložení účastnických cenných papírů k výměně za akcie s jinou nominální hodnotou, nebo k povinnosti předložit je k vyznačení jejich nové nominální hodnoty. V případě snižování základního kapitálu vzniká povinnost předložit cenné papíry, jsou-li stahovány z oběhu. Povinnost vrátit listinné akcie vzniká akcionáři také v případě rušení společnosti s likvidací a povinnost vydat zatímní list má i vyloučený upisovatel.

2.2.2 Důsledky porušení povinností

Důsledky porušení nemajetkových povinností jsou mnohé, a to od nemožnosti výkonu hlasovacích práv, přes přestupkovou odpovědnost až po vyloučení akcionáře ze společnosti.

⁷¹ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 346

Za porušení povinnosti loajality ke společnosti a k ostatním společníkům, přichází v úvahu vyloučení ze společnosti, jak konstatovali Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud ve dvou zmiňovaných judikátech.

V případě porušení oznamovací povinnosti je pak sankce dvojího typu. První, nemožnost výkonu hlasovacího práva vyplývajícího z akcií, ke kterým povinný nesplnil oznamovací povinnost. Hlasovací právo ze zbylých akcií, u kterých oznamovací povinnost splnil, může dále vykonávat a v případě dodatečného splnění povinnosti, může hlasovací právo vykonávat i k ostatním. Druhý typ sankce pak vychází ze zákona o dohledu na kapitálovém trhu⁷², který vykonává v rámci jednotného dohledu na kapitálovém trhu České národní banka. Při nesplnění povinností vyplývajících ze ZPKT je ČNB oprávněna uložit komukoliv, kdo poruší oznamovací povinnost, aby ve stanovené lhůtě zjednal nápravu a podal zprávu o přijatých opatřeních, nebo může přímo určit, jakým způsobem má povinná osoba nedostatek odstranit. Neposkytnutí informací také zakládá přestupek v případě nepodnikajících fyzických osob, nebo správní delikt v případě právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby. Za ně může udělit podle okolností sankci až do výše 10 mil. Kč nebo veřejné napomenutí na náklady napomínané osoby.

V případě, že akcionář nesplní svou povinnost předložit společnosti účastnické cenné papíry, a to ať už se jedná o porušení jakékoli dílčí povinnosti, prohlásí představenstvo cenné papíry za neplatné podle ustanovení § 177, odst. 5 ObchZ a § 214, odst. 2. a 3.

2.3 Majetková práva

Jak bylo řečeno v předchozí části této práce, majetkové právo a jeho realizace je především spojeno s nárokem fyzické či právnické osoby vůči akciové společnosti, jejíž jsou akcionáři. Zahrnují hlavně práva související s účastí na majetku společnosti anebo na jejím základním jmění. Tato práva ve své podstatě jejich uplatněním, splněním nebo vykonáváním, ovlivňují majetkovou sféru akcionáře přímo. Naproti tomu například prostřednictvím nemajetkového práva podílet se na řízení společnosti akcionářovu majetkovou sféru sice ovlivní, ale nepřímo tím způsobem, který bude mít vliv i na jeho majetkové právo podílet se na zisku. Další odlišnost proti nemajetkovým právům je ta, že některá práva této kategorie se také většinou dají samostatně převádět.

⁷² Zákon č. 15/1998 o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně a doplnění dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů

2.3.1 Výčet a charakteristika

Z výčtu práv uváděným v publikaci Dědiče, Štenglové, Čecha a Kříže⁷³ bych mezi majetková práva zařadil následující, přičemž čísla paragrafů u nich uvedená odkazují na ObchZ a některá z nich pak budou dále charakterizována:

- právo na náhradu škody vzniklé akcionářům z požadavku ovládací osoby, s níž nemá společnost, jejímiž akcionáři jsou, uzavřenou ovládací smlouvu, aby společnost přijala opatření nebo uzavřela smlouvu, z níž vznikne akcionářům nebo společnosti újma (§ 66a, odst. 12 a § 182, odst. 3),

- první základní majetkové právo – právo podílet se na zisku společnosti (§ 155 a § 178) a s ním související přednostní právo na výplatu dividendy majitelům prioritních akcií (§ 159),

- další základní majetkové právo – právo podílet se na likvidačním zůstatku společnosti (§ 179, odst. 3, § 220) a s ním související právo domáhat se, aby soud přezkoumal výši jeho podílu na likvidačním zůstatku (§ 75, odst. 2) a také přednostní právo účasti na likvidačním zůstatku pro majitele prioritních akcií (§ 159),

- právo na odkoupení akcií na jméno za cenu přiměřenou jejich hodnotě při odmítnutí souhlasu s jejich převodem (§ 156, odst. 4),

- přednostní právo na získání vyměnitelných a prioritních dluhopisů (§ 160 odst. 6),

- právo domáhat se uzavření smlouvy nebo náhrady škody v případě porušení povinnosti učinit veřejný návrh smlouvy na odkoupení nebo směnu účastnických cenných papírů (§ 183a, odst. 7),

- právo na dorovnání protiplnění za podmínek stanovených v § 183a, odst. 7,

- právo na výkup účastnických cenných papírů hlavním akcionářem (§ 183i a násl.) a s nimi související právo na přezkoumání přiměřenosti výše poskytnutého protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů (§ 183k, odst. 1),

- právo, aby společnost odkoupila na základě veřejného návrhu smlouvy za zákonem stanovených podmínek účastnické cenné papíry osob, které nehlasovaly pro vyřazení účastnických cenných papírů z obchodování na českém nebo zahraničním regulovaném trhu, změně druhu akcií nebo omezení či zpřísnění převoditelnosti akcií na jméno nebo se neúčastnily valné hromady, která o nich rozhodla (§ 186a),

⁷³ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 237-240

- právo na poskytování přiměřeného vyrovnání při uzavření smlouvy o převodu zisku do rezervního fondu (§ 190a, odst. 3),

- právo na odškodnění podle § 190c, odst. 1 a právo domáhat se určení výše přiměřeného odškodnění soudem (§ 190c, odst. 1 a 2),

- přednostní právo upsat část nových akcií společnosti upisovaných ke zvýšení základního kapitálu (§ 204a),

- právo podílet se na zvýšení základního kapitálu z vlastních zdrojů společnosti v případě, že společnost splní podmínky stanovené § 178, odst. 2 (§ 208 a § 209) a právo podílet se na zvýšení základního kapitálu z vlastních zdrojů společnosti v poměru jmenovitých hodnot jejich akcií (208, odst. 7),

- „právo na dispozice s akciemi“⁷⁴.

Právo podílet se na zisku

Jak píše ve svém článku JUDr. Holejšovský „základní funkcí každé akciové společnosti coby podnikatele je naplňování jejího předmětu podnikání, případně činnosti (viz. § 56 odst. 1 ObchZ). I v tomto právu, či lépe řečeno právě prostřednictvím něj, se realizuje základní cíl akcionářů, a to dosahování zisku formou dividend.“ Na druhé straně stojí akcionáře, kteří nabyli akcie s vidinou zvýšení jejich hodnoty a následného prodeje. Primárním cílem držitele akcií je tedy zisk ať už získaný prostřednictvím dividendy nebo spekulacemi s akciemi⁷⁵.

Každý akcionář, ať už se jím stal při založení společnosti, či v jejím průběhu, má právo podílet se na zisku společnosti prostřednictvím dividendy jako peněžitého plnění vypláceného akcionářům na základě rozhodnutí valné hromady. Je zachyceno už v úvodních ustanoveních o akciové společnosti, a to konkrétně v § 155 ObchZ, který určuje akcii jako cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle ObchZ a stanov společnosti na jejím řízení a jejím zisku. Pravidla pro její vyplacení pak stanovuje § 178 a § 179, odst. 1.

Právo podílet se na zisku je většinou vnímáno jako základní akcionářské právo. Holejšovský dokonce přímo říká, že se jedná o právo dominující a nestačí o něm pouze

⁷⁴ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 216

⁷⁵ HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 3. ISSN 1210-6410, s. 86

tvrdit, že se jedná o základní právo a argumentuje tím, že v kontextu s ostatními základními právy akcionáře (účast na valné hromadě, hlasovat, na informace atd.) je právem směřujícím k podstatě samotné účasti na akciové společnosti. A to z toho důvodu, že akcionář nebude kupovat akcie proto, aby se mohl účastnit valné hromady, ale účastní se jí proto, aby svým hlasováním a prostřednictvím usnesení valné hromady zajistil společnosti co největší ziskovost. K této ziskovosti pak směřuje z důvodu zhodnocení svých do společnosti vložených prostředků prostřednictvím dividendy⁷⁶.

Velikost vyplacené dividendy se určuje poměrem jmenovité hodnoty akcií akcionáře ke jmenovité hodnotě akcií všech akcionářů. Jedinou možnou odchylkou od tohoto pravidla je možnost společnosti vydat prioritní akcie, jestliže souhrn jejich jmenovitých hodnot nepřekročí polovinu základního kapitálu. S tímto druhem akcií je spojeno přednostní právo na výplatu dividendy a právo na vyšší dividendu, než by odpovídalo poměru jmenovitých hodnot akcií jednotlivých akcionářů. Stanovy pak musí určit, v čem prioritní právo spočívá. I tak se ale i mezi majitele prioritních akcií rozděluje tato prioritní dividenda v poměru jmenovité hodnoty jejich akcií.

ObchZ ve svém § 178, odst. 2 stanovuje podmínky pro vyplacení dividendy. Může jej rozdělit, pokud je vlastní kapitál⁷⁷ po odečtení povinných příspěvků do rezervních fondů vyšší než základní kapitál, který se pro tyto účely navyšuje o část rezervního fondu nebo ty rezervní fondy, které podle zákona a stanov nesmí společnost použít k plnění akcionářům. A zisk se pak může rozdělit pouze v tom případě, že po jeho rozdělení neklesne vlastní kapitál pod tuto hodnotu. Základní kapitál se pro účely tohoto výpočtu také navyšuje o objem úpisu nových akcií v případě zvýšení základního kapitálu, které k tomuto dni ještě nebylo zapsáno v obchodním rejstříku. Další podmínky pro vyplacení podílu na zisku je stanovena v § 65a, odst. 2 a § 67, odst. 3.

§ 65a určuje, že zisk v jakékoliv společnosti může být rozdělen pouze v případě, pokud jsou v účetnictví společnosti v aktivech vykazovány zřizovací výdaje jako dlouhodobý majetek, musí být tento majetek účetně odepsán nejpozději v průběhu pěti

⁷⁶ HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 3. ISSN 1210-6410, s. 87

⁷⁷ viz. § 6 ObchZ: „Vlastní kapitál tvoří vlastní zdroje financování obchodního majetku podnikatele a v rozvaze se vyazuje na straně pasiv“. Tvoří ho tedy základní kapitál, kapitálové fondy, fondy ze zisku, nerozdělený zisk nebo ztráta minulých let, výsledky hospodaření ve schvalovacím řízení.

let od vzniku společnosti a do té doby, dokud není odepsán, nesmí být zisk rozdělen. Výjimkou je, pokud disponibilní zdroje, z nichž lze jinak vyplácet podíly na zisku a nerozdělený zisk minulých období jsou, nejméně rovny neodepsané části zřizovacích výdajů.

§ 67, odst. 3 stanovuje, že podíl na čistém zisku společnosti lze určit teprve po doplnění rezervního fondu v souladu s tímto zákonem, společenskou smlouvou nebo stanovami. Touto povinnou hranicí pro velikost rezervního fondu v akciové společnosti je 20% základního kapitálu. Až po dosažení této výše a splnění všech ostatních podmínek kladených ObchZ může valná hromada rozhodnout o rozdělení zisku a vyplacení dividendy.

Z úpravy vyplývá, že valná hromada může rozhodnout a je čistě na volné úvaze akcionářů zda vůbec a případně, která část zisku bude mezi akcionáře rozdělena. Podíly na zisku je možné rozdělit mezi akcionáře jako dividendu, mezi členy orgánů společnosti jako tantiému a pokud to umožňují stanovy, také mezi zaměstnance. Po rozhodnutí o výplatě dividendy je tato splatná obecně do tří měsíců od rozhodnutí o rozdělení zisku. Stanovy nebo valná hromada, která rozhodovala o tomto rozdělení, se může od tohoto pravidla odchýlit. V případě rozporu rozhodnutí valné hromady a stanov mají pak samozřejmě přednost stanovy.

Pro stanovení dividendy je důležitý tzv. rozhodný den. Ten je upraven pro případ výplaty dividendy § 178 odst. 10 a 11. Podle nich má právo na dividendu ten, kdo prokáže, že byl vlastníkem akcie ke dni konání valné hromady, která o rozdělení zisku rozhodla. Valná hromada také může rozhodnout, že určí jako rozhodný den jiný než den konání valné hromady. Ten však v žádném případě nesmí předcházet dnu konání valné hromady rozhodující o výplatě dividendy a taký nesmí následovat po dnu splatnosti dividendy.

Důležité je také zmínit, že dividendy je předmětem daně z příjmu a podle § 36 odst. 2 písm. a) zákona o daních z příjmu⁷⁸ se zdaňuje zvláštní sazbou daně ve výši 15% z dividendového příjmu. Tato daň se vybírá srážkou z příjmů přímo plátcem daně, kterým je společnost a akcionář tedy obdrží dividendu už očištěnou o daň.

Díky existenci akcií na jméno, zaknihovaných akcií na majitele a akcií na majitele, je poměrně složitá úprava pravidla o způsobu a místě výplaty dividendy a některé dílčí postupy mohou určit stanovy, usnesení valné hromady, ale také případná

⁷⁸ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu ve znění pozdějších předpisů

dohoda společnosti s jednotlivými akcionáři. V případě akcií na jméno a zaknihovaných akcií na majitele, a pokud není ve stanovách stanoveno odlišně, je společnost povinna vyplatit dividendu na své náklady a nebezpečí na adrese akcionáře vedené v seznamu akcionářů k rozhodnému dni nebo na adrese vedené v evidenci zaknihovaných cenných papírů. V případě akcií na majitele, kdy neurčí místo výplaty dividendy stanovy, usnesení valné hromady, nebo nedohodne-li si společnost s akcionářem něco jiného, vyplatí společnost dividendu v místě svého sídla. „Ustanovení obchodního zákoníku o místě plnění dividendy je koncipováno tak, aby co nejvíce vyhovovalo zájmům akcionářů, zejména malých, pro které je obtížné a nevýhodné přebírat dividendu v místě sídla společnosti. Ochranná funkce tohoto ustanovení je však oslabena tím, že stanovy nebo usnesení valné hromady mohou zákonem stanovené místo plnění pro zaknihované akcie a listinné akcie na jméno změnit“⁷⁹.

Způsob pro oznámení výplaty dividendy je stanoven v § 178 odst. 9 tak, že pokud společnost vydala akcie na majitele, které nebyly přijaty k obchodování na evropském regulovaném trhu, je představenstvo povinno oznámit den, místo a způsob výplaty dividendy a rozhodný den pro její výplatu způsobem určeným zákonem a stanovami pro svolání valné hromady, pokud však stanovy neurčují něco jiného. Pokud společnost vydala akcie na jméno a stanovy společnosti neurčují den splatnosti, je představenstvo povinno zaslat akcionářům oznámení o dnu splatnosti dividendy bez zbytečného odkladu po dni konání valné hromady, která o výplatě dividendy rozhodla, a to v případě, že společnost nezasílá dividendu na své náklady a nebezpečí.

Zákon o cenných papírech umožňuje ve svém § 12 pro uplatnění práva na výnos z akcie vydat tzv. kupón. V něm pak musí být uvedeno datum a místo výplaty dividendy. Právo na výplatu dividendy může také být evidováno v evidenci zaknihovaných cenných papírů. Pak lze dovodit, že na vyplacení dividendy se použijí pravidla stanovená pro vyplacení dividendy na zaknihované akcie na majitele, jelikož samostatně převoditelné právo na vyplacení dividendy, která je evidovaná v evidenci zaknihovaných cenných papírů je obdobou kupónu a kupón může být vydán jen jako cenný papír na doručitele, což znamená ve stejném režimu jako akcie na majitele⁸⁰.

⁷⁹ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 251

⁸⁰ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 252

Právo na výplatu dividendy je také samostatně převoditelné, a to ode dne, kdy valná hromada rozhodla o výplatě dividendy. Na tento převod, pokud toto právo není evidováno v evidenci zaknihovaných cenných papírů, se uplatní ustanovení ObčZ o postoupení pohledávky⁸¹. V případě, že jsou na dividendu vydány kupóny, ty jsou převoditelné jako cenný papír na doručitele podle § 17 CenP a s nimi samozřejmě je převedeno i právo na výplatu dividendy.

Právo na podíl na likvidačním zůstatku

Toto právo považuji za druhé nejzákladnější majetkové právo už z toho důvodu, že společně s právem na podíl na zisku, je uvedeno již v druhém paragrafu v části ObchZ pojednávající o akciové společnosti, a to v § 155, kde je uvedeno jako právo spojené s akcií.

Právo na likvidační zůstatek je ObchZ přiznáno akcionářům v případě zrušení akciové společnosti s likvidací, a kdy po ukončení likvidace vykazuje účetní závěrka podle § 75, odst. 1 ObchZ nějaký majetkový zůstatek. S dividendou má společné i to, že se rozděluje mezi akcionáře také v poměru jmenovitých hodnot jejich akcií. Narozdíl od dividendy však nemůže být stanovami, ani usnesením valné hromady, rozhodnuto o jeho nerozdělení.

Jedinou odchylkou z toho pravidla je případ prioritních akcií. Pokud likvidační zůstatek nestačí ani k úhradě ve velikosti jmenovitých hodnot akcií a ve společnosti jsou akcionáři s prioritními akciemi s přednostním právem na likvidační zůstatek, rozdělí se zůstatek na část připadající na vlastníky prioritních akcií a část na ostatní akcionáře v poměru, který je určen stanovami. Každá z těchto částí je pak rozdělena mezi akcionáře každé skupiny v poměru odpovídajícím splacené jmenovité hodnotě akcií⁸².

Právo na tento podíl vzniká na základě dvou skutečností podle toho, zda společnost emitovala listinné nebo zaknihované akcie. V případě listinných akcií je likvidátor společnosti povinen vyzvat akcionáře stejným způsobem, jaký předepisuje zákon a stanovy pro svolání valné hromady k vrácení zatímních listů nebo akcií k jejich zničení. ObchZ však nestanovuje k jakému okamžiku je likvidátor povinen tuto výzvu vydat. Štenglová dovozuje, že podle ustanovení § 75 odst. 1 a 6 a § 220 odst. 5 „*tak učiní po schválení návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku (§ 75 odst. 1, § 187 odst. 1*

⁸¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 524 - § 530

⁸² Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 254

písm. i ObchZ), popřípadě, není-li tento návrh schválen poté, co jej valná hromada odmítla schválit. Jestliže totiž podle ustanovení § 75 odst. 1, 6 ObchZ nebrání neschválení návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku či zprávy o naložení s majetkem výmazu společnosti z obchodního rejstříku avšak, podle § 220 odst. 5 ObchZ výmaz nelze provést, není-li prokázáno, že všechny akcie společnosti byly zničeny, prohlášeny za neplatné nebo zrušeny, je zřejmé, že neschválení uvedených dokumentů nebrání ani zrušení, zničení či prohlášení akcií za neplatné“⁸³.

Pokud akcionáři na tuto výzvu nereagují, likvidátor je stejným způsobem vyzve, aby povinnost splnili v dodatečně přiměřené lhůtě. Jak vyplývá z předchozího, vrácené zatímní listy a akcie likvidátor zničí. Pokud je akcionáři nevydají, prohlásí je likvidátor za neplatné. Jejich prohlášení za neplatné však nemá vliv na právo vyplacení podílu na likvidačním zůstatku.

Právo na likvidační zůstatek je také, stejně jako právo na výplatu dividendy, samostatně převoditelné podle § 156a ObchZ. Obchodní zákoník také po novele provedené zákonem č. 370/2000 Sb. určuje od jakého okamžiku je toto právo převoditelné. Tímto okamžikem je den, kdy byl schválen návrh na rozdělení likvidačního zůstatku. Narozdíl od této společné vlastnosti s akciemi, je oproti nim odlišná ta skutečnost, že pro právo na podíl na likvidačním zůstatku není možno vydat kupón.

Další společnou vlastností s právem na dividendu je ta skutečnost, že příjem z podílu na likvidačním zůstatku se zdaňuje srážkovou daní 15% podle DPřij. Základem daně je však hodnota podílu na likvidačním zůstatku snižená o nabývací cenu akcií.

Přednostní práva akcionářů

Stávajícím akcionářům umožňuje obchodní zákoník dvě přednostní práva, a to upsat část nových akcií společnosti upisovaných ke zvýšení základního kapitálu (§ 204a) a přednostní právo na získání vyměnitelných a prioritních dluhopisů (§ 160 odst. 6).

Tato práva odpovídají zásadě a právu na rovné zacházení s akcionáři. A to z toho důvodu, že právo podílet se na řízení společnosti se odvíjí z rozsahu velikosti jeho účasti na základním kapitálu a tím pádem musí být akcionářům v případě navyšování základního kapitálu možnost udržet si význam stávajícího akciového podílu.

⁸³ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 254

Příležitost k udržení významu svého podílu je akcionáři dána především § 204a jako právo dosavadních akcionářů k přednostnímu úpisu nových akcií v rozsahu jejich dosavadní účasti na základním kapitálu v případě zvyšování základního kapitálu úpisem nových akcií. Tato zásada však platí pouze v případě, že se základní kapitál zvyšuje peněžitými vklady, v případě nepeněžitých vkladů je obchodním zákoníkem považován za významnější zájem společnosti na získání určitého nepeněžitého předmětu než zájem akcionářů na udržení vlivu. Důležité však je, že toto přednostní právo nemůže být vyloučeno v žádném případě stanovami, ale pouze z ad hoc rozhodnutí valné hromady, které musí být náležitě zdůvodněno a omezení musí být vedeno vůči všem akcionářům stejnoměrně.

ObchZ také umožňuje akciové společnosti (z povahy věci také pouze akciové společnosti) vydat dva zvláštní druhy dluhopisů, a to prioritních a vyměnitelných dluhopisů. Jak vyplývá z jejich názvu, s prioritním dluhopisem je spojeno přednostní právo na úpis akcií a s vyměnitelným jeho výměna za akcie emitenta, kterým je společnost. Aby byla dodržena stejná pravidla jako v případě přednostního práva na úpis nových akcií, platí i v případě těchto dvou dluhopisů přednostní právo na jejich získání. § 160 odst. 5 uvádí, že na prioritní dluhopisy se použije obdobně ustanovení § 204a odst. 1 až 5 o přednostním právu na úpis nových akcií. Nad tím se Štenglová pozastavuje s tím, že by spíše mělo být použito slova přiměřeně a říká, že ustanovení o přednostním úpisu akcií není použitelné, když pro přednostní dluhopisy je tento rozsah určen ustanovením § 160 odst. 2, písm d)⁸⁴.

Obě práva, přednostní právo na upisování akcií a vyměnitelných a prioritních dluhopisů, jsou podle § 156a odst. 2 samostatně převoditelná. ObchZ také umožňuje vydat k uplatnění přednostního práva cenný papír, takzvaný opční list, zásadně jako cenný papír na doručitele, který je pak samostatně převoditelný. Okamžik možnosti samostatné převoditelnosti je stejný jako možnost úpisu akcií. Důvodem je, že pokud může začít upisování před zápisem usnesení o zvýšení základního kapitálu do obchodního rejstříku, musí být možné i před usnesením převádět přednostní právo, jinak by toto právo v podstatě ztratilo na významu. K tomu ještě Štenglová v komentáři k ObchZ dodává, že *„je v zájmu nabyvatele přednostního práva, aby ve smlouvě o jeho převodu byla rovněž formulována rozvazovací podmínka pro případ, že usnesení valné*

⁸⁴ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 516

hromady o zvýšení základního kapitálu nebude zapsáno do obchodního rejstříku, anebo odkládací podmínka takového zápisu; předejde se tím případným pochybnostem o důsledcích takového stavu pro práva a povinnosti z takové smlouvy vzniklé a zvýší se jistota nabyvatele, že dostane vložené prostředky zpět“⁸⁵.

Právo domáhat se odkoupení účastnických cenných papírů

V určitých případech vzniká akcionáři právo na to, aby od něj společnost vykoupila účastnické papíry definované v § 183a odst. 1 ObchZ, tedy cenné papíry vydané akciovou společností, se kterými je spojen podíl na základním kapitálu nebo hlasovacích právech společnosti, nebo cenných papírů vydaných touto společností, s nimiž je spojeno právo takové cenné papíry získat. Bude se jednat zejména o akcie, zatímní listy, prioritní a vyměnitelné dluhopisy, opční listy a jiné⁸⁶. Nejtypičtějším případem bude odkup akcií, jelikož se v praxi bude objevovat nejčastěji a výklad o nich se analogicky vztahuje i na ostatní účastnické cenné papíry a jemu se budu věnovat i v této části práce.

ObchZ stanovuje několik případů, kdy je akcionář oprávněn využít toto právo a společnost je povinna mu vyhovět. Jedná se o případ uvedený v § 156 odst. 4, dále dvě situace uvedené v § 186a a to zrušení kótace akcií a změna druhu akcií, omezení převoditelnosti akcií na jméno, nebo zpřísnění vinkulace.

§ 156 odst. 4 se věnuje problematice akcií na jméno a jejich převoditelnosti a umožňuje stanovám omezit tuto převoditelnost, ne však ji úplně vyloučit. Pokud je určeno stanovami, že je k převodu akcie potřeba souhlasu některého z orgánů společnosti, nemůže nabýt smlouva o převodu akcie účinnosti před udělením tohoto souhlasu. Stanovy také mohou určit, v jakých případech je povinno souhlas udělit nebo jej odmítnout. V případech, kdy není daný orgán povinen souhlas udělit a i přesto ho odmítne udělit, je akcionář oprávněn na žádost akcionáře tuto akcii odkoupit za cenu přiměřenou jejich hodnotě. Tento paragraf má také pro tyto situace dvě lhůty. První je dvouměsíční, ve které pokud příslušný orgán nerozhodne o doručené žádosti k souhlasu, platí, že souhlas udělil. Druhou lhůtou je jeden měsíc, ve kterém musí akcionář uplatnit právo na výkup akcie. Obě lhůty jsou lhůty propadné.

⁸⁵ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 519

⁸⁶ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 340

Další dva případy povinnosti odkupu akcií jsou stanoveny v § 186a. Prvním případem je situace, kdy společnost ruší kótaci akcií, tedy takové rozhodnutí valné hromady, jejímž důsledkem je stažení akcie z regulovaného trhu. Druhý případ je situace, kdy valná hromada změní druh akcií, zavede omezení převoditelnosti akcií na jméno nebo tuto vinkulaci zpřísní. V obou případech je společnost nucena nabídnout akcionářům, kteří tuto změnu podpořili, odkup jejich akcií prostředním veřejného návrhu smlouvy, a to do 30 dnů. V případě zrušení kótace tato lhůta běží ode dne přijetí usnesení, v ostatních případech od data zápisu změn do obchodního rejstříku.

2.3.2 Uplatnění práv a ochrana proti jejich porušení

Stejně jako v případě nemajetkových povinností, je ve většině případů nejzazším řešením ochrany práv soudní žaloba. V případě porušení povinnosti výkupu akcií podle § 156, odst. 4, má akcionář možnost domáhat se soudního rozhodnutí, které ukládá společnosti uzavření smlouvy o koupi akcií. Znění této smlouvy v žalobě uvede a pravomocný rozsudek soudu ukládající uzavření této smlouvy také nahrazuje uzavření smlouvy.

Ke stejné situaci dojde i v případě nesplnění povinnosti společnosti, kdy nepřistoupí k výkupu akcií podle § 186a. Také za této situace se poškozený akcionář může domáhat soudně uzavření smlouvy. I v případech, kdy byl veřejný návrh podle tohoto paragrafu učiněn a přijat a následně dojde ke zjištění, že smlouva nebyla uzavřena za přiměřené protiplnění, mohou se prodávající akcionáři domáhat ve lhůtě šesti měsíců dorovnání⁸⁷. Druhou možností pak může být požadování náhrady škody, která akcionáři vznikla porušením právní povinnosti odkoupit jeho účastnické cenné papíry. Jaký z těchto dvou možností pak zvolí poškozený akcionář, je zcela na jeho vůli⁸⁸.

Specifickým způsobem ochrany akcionářských práv je návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, o kterém bylo pojednáno na jiném místě této práce a bude se vztahovat i na některé případy souvisejícími s právem na dividendu. Návrh na vyslovení neplatnosti je podle ustanovení § 183 ve vazbě na § 131 ObchZ umožněn každému akcionáři, členu představenstva, likvidátorovi, správci konkursní podstaty,

⁸⁷ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 341

⁸⁸ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 259

vyrovnávacímu správci a členu dozorčí rady. Ti všichni jsou aktivně legitimováni k tomu, aby požádali soud, aby vyslovil neplatnost usnesení valné hromady.

Co se týká aktivní legitimace, panuje v teorii i v praxi spor, zda navrhovatel, musí být akcionářem, členem dozorčí rady apod. po celou dobu trvání sporu, nebo zda stačí, aby tato podmínka byla splněna pouze v den podání návrhu či dokonce v den přijetí napadeného usnesení valné hromady. Zastánci řešení, že postačí splnění podmínky v den podání návrhu, argumentují ustanovením § 154 odst. 1 a § 167 OSŘ, které určuje, že pro rozhodnutí soudu je rozhodující stav v době jeho vydání. Logičtější se však zdá být argumentace z monografie Dědiče, Kříže, Štenglové a Čecha, kteří tvrdí, že návrh na vyslovení neplatnosti valné hromady je vlastně zvláštní určovací žalobou, pro kterou obchodní zákoník vymezuje okruh osob, u kterých je dán právní zájem na určení, vymezením okruhu osob oprávněných podat návrh. To znamená, že u osoby, která měla postavení opravňující k podání žádosti a toto postavení si podržela až do rozhodnutí soudu, není soud oprávněný zkoumat existenci právního zájmu na prohlášení neplatnosti napadeného usnesení ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) OSŘ, neboť obchodní zákoník deklaruje okruhem vymezeným osob, že takový zájem mají a není třeba ho prokazovat.⁸⁹

Toto stanovisko také podpořil Nejvyšší soud v usnesení ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 11/2002 tím, že v tomto usnesení řekl, že *„jestliže oprávněná osoba poté, co podala návrh, ztratí postavení opravňující ji k jeho podání, přestává pro ni platit zákonem přiznaná aktivní legitimace v řízení, která je zákonem vázána právě na její postavení ve společnosti.“*

Na druhou stranu se s podporou výše zmíněné publikace domnívám, že toto pravidlo nemůže platit bezvýjimečně. Pokud totiž napadené usnesení valné hromady bude mít vliv na právní poměry navrhovatele i poté, co ztratil postavení ve společnosti aktivně legitimující ho k žádosti o vyslovení neplatnosti v době podání, a tudíž neztratil právní zájem na vyslovení neplatnosti, bylo by v rozporu s posuzovanými ustanoveními ObchZ, mu aktivní legitimaci upírat⁹⁰.

⁸⁹ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 262 a 263

⁹⁰ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 263

Důvodem neplatnosti může být to, že valná hromada nebyla platně usnášení schopná, nebyl dodržen zákonem či stanovami určený postup při přijímání usnesení, rozpor usnesení se zákonem či stanovami, také že valná hromada nebyla řádně svolána, nebo chybějící notářský zápis tam, kde ho zákon předepisuje.

Akcionář se tedy vzhledem k předchozímu výkladu může prostřednictvím žádosti o prohlášení neplatnosti valné hromady domáhat ochrany svého práva na dividendu. Došlo-li by totiž k situaci, že valná hromada rozhodne o nerozdělení zisku na dividendu způsobem, který odporuje zákonu a stanovám například tak, že by se valná hromada usnesla o nevyplacení dividendy přesto, že pro její vyplacení hlasovala potřebná většina akcionářů. V tom případě by se mohl akcionář (nebo jejich skupina) bránit tím, že by žádal prohlášení neplatnosti valné hromady. Stejně tak by ale akcionář mohl stejným způsobem bránit zájmy společnosti, kdy představenstvo rozhodne o vyplacení dividendy v rozporu se zákonem.

Co se týká práva na likvidační zůstatek, je možné přezkoumání výše akcionářova podílu na likvidačním zůstatku. Toto právo je přiznáno § 75 odst. 2 ObchZ každému společníkovi, který nesouhlasí s návrhem rozdělení likvidačního zůstatku a umožňuje mu nechat soudně přezkoumat výši jeho podílu na likvidačním zůstatku, který má podle návrhu na rozdělení obdržet. Lhůta pro žádost o přezkoumání je pak tři měsíční od projednání likvidačního zůstatku nebo zveřejnění podle § 75aa odst. 1 ObchZ, tedy uložení do sbírky listin. Tato lhůta je prekluzivní.

Soudní rozhodnutí v této věci je závazné jak pro společnost, tak i vůči ostatním společníkům. Což lze považovat za velmi účelné ustanovení, protože jednak brání tomu, aby soudy o základu výše podílu na likvidačním zůstatku nerozhodly v různých sporech, jejichž účastníky budou různí společníci, různě. Také snižuje počet vedených sporů v této věci, jelikož společnosti je již po prvním rozhodnutí zřejmé, jakým způsobem podíly spočítat a další řízení by jen zvyšovala náklady řízení.

2.4 Majetkové povinnosti

Dílčích povinností akcionářů upravuje obchodní zákoník kolem desítky⁹¹. Například Dědič však uvádí, že obchodní zákoník výslovně uvádí pouze dvě povinnosti a to splatit emisní kurs akcie a povinnost předložit akcie společnosti. O druhé z těchto uvedených bylo pojednáno již v části věnující se nemajetkové povinnosti předložit

⁹¹ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 346

účastnické cenné papíry jako povinnosti, která má v sobě zahrnuty jednotlivé povinnosti, které jsou podle mého názoru na pomezí mezi majetkovými a nemajetkovými povinnosti.

2.4.1 Výčet a charakteristika

- povinnost splatit emisní kurs akcie § 177
- povinnost odkupu akcií od společnosti akcionáři a v případech uvedených v § 186a odst. 5 ObchZ
- povinnost vrátit dividendu přijatou mala fide § 179
- povinnost hlavního akcionáře předat obchodníkovi s cennými papíry, bance nebo spořitelnímu a úvěrnímu družstvu před konáním valné hromady, která bude rozhodovat o vytěsnění, peněžní prostředky ve výši potřebné k výplatě protiplnění a doložit tuto skutečnost společnosti⁹²

Povinnost splatit emisní kurs akcie

Prvek kapitálu jasně a seznatelně definuje kapitálové společnosti, které prostřednictvím vkladové povinnosti všech společníků tvoří v zákonem stanovené výši základní kapitál. Tato vkladová povinnost je zakotvena v § 59 a § 60 ObchZ a vklad společníka je obecně chápán jako souhrn peněžních prostředků či jiných penězi ocenitelných hodnot, které se určité osoba zavazuje vložit do společnosti za účelem nabytí nebo zvýšení účasti ve společnosti. Přímou v úpravě akciové společnosti je vklad a jeho výše vyjádřena nominální hodnotou všech akcií vlastněných akcionářem.

Vkladová povinnost je v případě akciových společností přetavena do nejzákladnější povinnosti akcionáře podle § 177 jako povinnost splatit emisní kurs akcií v případě nabytí účasti nebo jejího zvýšení, a to ve lhůtě a způsobem určeným stanovami, nejdéle však ve lhůtě do jednoho roku od vzniku společnosti. Z tohoto vyplývá, že stanovy mohou sice jednoletou lhůtu zkrátit, nikoli však tuto lhůtu překročit. Další mez splacení vkladu určená stanovami je stanovena v § 165 odst. 3, který předepisuje upisovateli, který na základě výzvy k upisování akcií peněžítým vkladem, aby splatil v době určené ve výzvě případné emisní ážio a 10% jmenovité hodnoty upsaných akcií. Další lhůtou je povinnost splatit emisní ážio a alespoň 30% jmenovité hodnoty upsaných akcií na peněžité vklady ve lhůtě určené zakladatelskou smlouvou nebo listinou, ale nejpozději do zahájení ustavující valné hromady

⁹² Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049. s. 239

upisovatelům, kteří upsali akcie v zakladatelské smlouvě či listině. A poslední lhůta v § 206 odst. 1 určující povinnost podat návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku až v okamžiku splacení veškerých nepeněžitých vkladů.

Převzetí vkladového závazku upisovatelem (zakladatelem) je tedy vzhledem k předchozímu společně alespoň s částečným plněním jedním z nezbytných kroků ke vzniku akciové společnosti a z této skutečnosti plynou vzájemná práva a povinnosti mezi upisovatelem a akciovou společností. Povinností ze strany akcionáře je zmíněné splacení emisního kursu a právo na vydání odpovídajícího množství akcií, prostřednictvím kterých bude vykonávat akcionářská práva. Ta jsou do té doby inkorporována v zatímním listu.

Právní skutečnost vzniku vkladové povinnosti může být dvojí povahy záležející na způsobu založení akciové společnosti. Při simultánním založení společnosti je touto skutečností uzavření zakladatelské smlouvy nebo listiny a vkladovou povinnost mají zakladatelé, příp. jeden zakladatel. Druhým způsobem je založení sukcesivním způsobem, při kterém vkladová povinnost vzniká zápisem na listinu upisovatelů a podíl a účast na společnosti upisovatelům vzniká dnem zápisu akciové společnosti do obchodního zákoníku. Oba způsoby založení předpokládají uzavření zakladatelské smlouvy (listiny v případě jednoho zakladatele) a do ní se jako první promítne vkladová povinnost a je v ní také uvedeno množství upsaných akcií, jejich emisní kurs, druh vkladu a lhůta k jejich splacení.

K zániku povinnosti splatit emisní kurs dochází ideálně splněním závazku v souladu s uvedenými podmínkami. Zajímavým způsobem je plnění této povinnosti zvláštním způsobem, tzv. kapitalizací pohledávek. Ta se dá popsat jako možnost započtení pohledávky akcionáře vůči společnosti proti jeho závazku splatit emisní kurs. To je umožněno pouze v jednom případě, který je zakotven v § 163 odst. 3 ObchZ, který obecně započtení tímto způsobem zakazuje, ale dává možnost valné hromadě ho využít v případě zvyšování základního kapitálu.

Povinnost odkupu akcií akcionáři v některých případech

S právem domoci se odkupu účastnických cenných papírů společností v případě změny druhu akcií, omezení či zpřísnění jejich převoditelnosti a jejich vyřazení z regulovaného trhu, odpovídá i povinnost akcionářů, kteří pro tyto skutečnosti hlasovali na valné hromadě na odkup akcií od společnosti.

Totíž situace, kdy bude společnost nabývat své vlastní akcie, je v podstatě mimořádná, jak je již patrné z ustanovení § 161 a následujících ObchZ, ve kterých jsou také stanoveny důvody pro tuto situaci. Jak uvádí Eliáš, má skutečnost, že společnost nabývá vlastní akcie ekonomicky zatěžující důsledky, a to zejména z toho důvodu, že ze svých akcií ve vlastním majetku nemůže zásadně vykonávat žádná práva a naopak na tyto akcie musí vytvářet zvláštní rezervy. Těchto skutečností by si měli být vědomi i samotní akcionáři, kteří prosadili na valné hromadě rozhodnutí, které v konečném důsledku nutí společnost k nabytí svých vlastní akcií, a proto zákonodárce považuje za spravedlivé uložit jim povinnost k odkupu těchto akcií od společnosti⁹³.

Zákon pak stanoví tříměsíční lhůtu odkupu ode dne, kdy společnost akcie koupila. Akcionáři hlasující pro inkriminované návrhy jsou povinni akcie nabýt v poměru jmenovitých hodnot jejich akcií za cenu, za kterou je společnost koupila a zvýšenou o úrok, který vyžadovala banka za poskytnutí odpovídajícího úvěru v době, kdy společnost učinila tento povinný veřejný návrh na nákup těchto akcií. Akcionářská povinnost k výkupu těchto akcií odpadá v případě, že by společnost mohla prodat akcie výhodněji. Díky tomu tak tato povinnost nepůsobí jako vyložená sankce za nějaký způsob hlasování a umožňuje prodat akcie společnosti výhodněji.

Ze zákonné úpravy není možné zjistit, k jakému dni se bude úrok, o který je zvýšena cena akcií, počítat. Dvořák se s tím vypořádává tak, že to patrně bude den uzavření smlouvy o odkupu účastnického cenného papíru společností na základě veřejného návrhu. Smlouvy o odkupu účastnických cenných papírů nebudou uzavřeny v tentýž den a pak to při změně úrokových sazeb znamená, že s cenou účastnického cenného papíru budou muset jednotliví akcionáři zaplatit různě velké navýšení, což je však nespravedlivé. Na to Dvořák podává odpověď s tím, že *„vzhledem k tomu, že každá banka poskytuje úvěry za různě vysoké úrokové sazby, nezbude zde patrně jinak než výši úroku určit jako průměr úrokových sazeb poskytovaných bankami za stejný druh úvěru působícími v obci, v níž je sídlo společnosti.“*⁹⁴

⁹³ Eliáš, K., Pokorná, J., Dvořák, T. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485, s. 342

⁹⁴ DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 261

Povinnost vrátit dividendu získanou mala fide

Dividenda přijatá mala fide znamená, že byla přijata ve zlé víře, tedy v rozporu se zásadou stanovenou v § 179, který po novele provedené zákonem č. 370/2000 Sb. presumuje v pochybnostech dobrou víru příjemce dividendy. V případě přijetí dividendy v dobré víře, není její příjemce povinen jí vrátit. Takovým případem, kdy jí příjemce přijme v rozporu s dobrou vírou, bude například situace, kdy by z řádné účetní závěrky, kterou měl majitel akcie na jméno prokazatelně k dispozici, plynulo, že valná hromada rozhodla o vyplacení dividendy v rozporu se zákonem. Jiným případem může být, pokud ze zprávy na valné hromadě vyplyne, že společnost k rozdělení na dividendu použila zdroje, které k tomuto účelu použít nelze. Uvedená novela také do obchodního zákoníku doplnila výslovný zákaz pro představenstvo uvolnit prostředky k výplatě dividendy, o které bylo rozhodnuto v rozporu se zákonem. Je také zcela nepodstatné, zda bylo usnesení valné hromady o výplatě dividendy úspěšně napadeno žalobou na neplatnost⁹⁵. Představenstvo se tedy v tomto případě může, resp. musí postavit proti rozhodnutí valné hromady, pokud ta rozhodne o výplatě dividendy v rozporu se závaznými podmínkami pro její výplatu uvedené v § 65a § 178.

2.4.2 Důsledky porušení povinností

O prohlášení účastnických cenných papírů za neplatné v případě povinnosti vydat zatímní listy nebo akcie v případě zrušení společnosti s likvidací bylo pojednáno již v části věnující se nemajetkovým povinnostem a části o nemajetkových právech. Nicméně oproti nemajetkové povinnosti je v případě práva podílet se na likvidačním zůstatku jedna odlišnost. V případě, že likvidátor byl nucen prohlásit akcie nebo zatímní listy je nahrazující, za neplatné, může si společnost proti pohledávce akcionáře započíst pohledávky, které jí vůči akcionáři vznikly v souvislosti s prohlášením jeho účastnických cenných papírů za neplatné. Rozdíl je pak vyplacen akcionáři bez zbytečného odkladu po prohlášení akcií nebo zatímních listů za neplatné.

V případě nesplacení emisního kursu akcií, spojuje obchodní zákoník několikero následky. Doba ke splnění povinnosti splatit emisní kurs je stanovena ve stanovách společnosti, nejpozději k němu musí dojít do jednoho roku od vzniku společnosti a v případě navyšování základního kapitálu do jednoho roku od zápisu zvýšení do

⁹⁵ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 592

obchodního rejstříku. S prodlením splnění této povinnosti jsou spojeny následky, které akcionáři mohou přinést nemalé obtíže:

1. Nesmí vykonávat hlasovací právo spojené se zatímním listem. Akcionář může dále vykonávat ta práva, která jsou vtělena do akcií, které od emitenta nabyt. Může totiž dojít k případu, kdy akcionář splatí pouze část emisního kursu a za tuto část obdrží akcie a vymění zatímní list za nový.

2. Akcionáři vzniká povinnost zaplatit úroky z prodlení. Velikost je určena ve stanovách, jinak 20 % ročně.

3. Společnost může postoupit k vyloučení akcionáře ze společnosti (kaduční řízení)

4. Akcionář porušuje svou základní povinnost vyplývající mu ze stanov a ze zákona. Nelze tedy vyloučit jeho odpovědnost za škodu vzniklou společností opožděným splacením či nesplacením vkladu.

Od úpravy ostatních forem obchodních společností se ta o akciové společnosti liší i v případě nesplnění povinnosti splacení nepeněžitých vkladů, jelikož je úrok z prodlení 20% stanoven i pro nepeněžitě vklady. To podle Štenglové není praktické. Tento úrok může být stanoven odchylně od zákona a stanovy jej mohou navýšit či snížit. Zajímavé také je, že ObchZ výslovně nezakazuje stanovení různé výše úroků z prodlení pro jednotlivé upisovatele. Na druhou stranu by tak došlo nejspíše k jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku (§ 265 ObchZ) a § 155 odst. 7 ObchZ, který vyžaduje rovné zacházení s akcionáři⁹⁶.

Donucení splnění povinnosti soudní cestou vyplývá i z porušení povinnosti výkupu akcií od společnosti akcionáři uvedenými v § 186a odst. 5 ObchZ. Tato možnost není výslovně stanovena v ObchZ, ale Štenglová tuto situaci řeší ve svém komentáři tím způsobem, že možnost soudní žaloby vyplývá z ustanovení § 7 odst. 1 a § 80 písm. b) OSŘ⁹⁷. Tedy paragrafů, které říkají, že v občanském soudním řízení soudy projednávají spory vyplývající z obchodních vztahů a umožňující podat žalobu na splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva.

⁹⁶ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547. s. 584

⁹⁷ Štenglová, I., Pláva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*, 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 667

V tomto případě porušení povinnosti odkoupení akcií předepsaných obchodním zákoníkem.

3. Závěr

3.1 *Zhodnocení platné právní úpravy a srovnání s úpravou Velké Británie*

Stěžejní pramen obchodního práva je obchodní zákoník, který se jako zákon kodexového typu snaží uceleně upravit i postavení podnikatelů, tedy i obchodních společností. Původní text obchodního zákoníku z roku 1991 doznal mnoho změn a s nimi i byla postupně doplňována i úprava práv a povinností.

Úprava kapitálových společností je v řadě aspektů schematická a nejasná. Některé komplikace a nejasnosti se postupně pokoušely odstranit novely obchodního zákoníku, provedené zejména v letech 1996 až 2002. K nejrozsáhlejšími novelizacím akciového práva došlo zejména zákony č. 142/1996 Sb., a č. 370/2000 Sb. Jednou z velmi důležitých novel týkajících se akcionářských práv a povinností, kterou je třeba také zmínit, je zákon č. 409/2009 Sb., který do obchodního zákoníku implementoval směrnici EU č. 2007/36/ES. Ta především zpřesňovala a konkretizovala problematiku svolávání valné hromady, zastupování a hlasování na valné hradě, právo na informace, určování rozhodného dne a také upřesnila pravidla veřejných návrhů smluv. Tyto a některé další novely obchodního zákoníku zpřesnily vybraná ustanovení, přinesly nová akcionářská práva, jiné odstranily nejednoznačnosti nebo kodifikovaly výklad obsažený v ustálené judikatuře. I tak však novely přinesly některé další výkladové obtíže a vznikají na ně v teorii i praxi různé názory. Vysoký počet novel obchodního zákoníku nebyl zapříčiněn pouze proměnou společenských podmínek, ale také zejména požadavky na sblížení obchodního práva, které České republice vyplývají z jejího členství v Evropské unii. Nutno však podotknout, že část obchodního zákoníku o akciových společnostech má stále své mezery a soudci mají stále plné ruce práce s výkladem ve své judikatuře. Některá ustanovení je totiž možné vyložit jen s obtížemi a některá naopak sice jednoduše, ale na druhou stranu několika způsoby. V případě nejasných a mlhavých míst je tak třeba jít pro výklad zákonných konstrukcí do odborné literatury a komentářů, které se však v některých interpretačních závěrech rozcházejí.

Další příčinou nekonzistentnosti výkladu a nejednoznačnosti úpravy obchodních společností podle mého názoru, je prolamování zvláštních zákonů do této sféry obchodního zákoníku, které upravují modifikované kapitálové společnosti, jako jsou banky, investiční společnosti a fondy, pojišťovny a jiné.

Odborná literatura ukazuje, že praktické zkušenosti s obchodním zákoníkem se rozcházejí s názorem jeho autorů, že jde o moderní úpravu, která reaguje na vývojové trendy a je také do budoucna stabilní. Již od přijetí obchodního zákoníku, je tento zákon diskutován odbornou veřejností, především s ohledem na diskutovanou potřebu komplexní rekonstrukce soukromého práva. Tyto snahy vyvrcholily přijetím věcného záměru nového občanského zákoníku a s ním souvisejícího zákona o obchodních korporacích. Do té doby tak procházel obchodní zákoník místo celkově nového pojetí, pouze některými dílčími změnami, které vedly ke zneprůhlednění úpravy práva společností a značné formalizaci jejich úpravy.

Důsledkem dlouhé řady novel je také roztržitost a nesystematická úprava akcionářských práv a povinností nejen téměř po celé části obchodního zákoníku pojednávající o akciových společnostech, ale některá lze nalézt i v části o společnostech s ručením omezeným a také společnostech obecně.

I tak však nelze zákonodárcům odepřít snahu o kopírování společenských požadavků na vývoj korporativního práva, bez nutnosti rekonstrukce celého obchodního zákoníku.

Úprava Velké Británie

Britské právo je svým vývojem a povahou značně odlišné od práva zbytku kontinentální Evropy. To se projevuje hlavně v tzv. Doctrine of Precedent, tedy závaznosti soudního rozhodnutí nejen pro účastníky řízení, ale i pro další obdobné kauzy v budoucnu, jako jeden z pramenů Britského práva. Tato doktrína stojí na zásadě „stare decisis“, která by do češtiny dala přeložit jako „zůstat u rozhodnutého“. To znamená, že pokud britský soud řeší nějaký spor, je povinen ho řešit s ohledem na precedenční rozhodnutí relevantního soudu. Pokud takové rozhodnutí není, jeho rozhodnutí pak zakládá nový precedent, kterým jsou soudy v dalších kauzách vázány. Tolik k základní odlišnosti, jelikož do práva společností zasahují i precedenty. I přes tyto skutečnosti a více či méně autonomní vývoj britského obchodního práva se ani Spojené království vlivu vzájemného sblížení právních institutů obchodního práva prostřednictvím nejprve práva Evropských společenství a nyní práva Evropské unie nevyhnulo. Díky tomu je výkon valné většiny práv a povinností obdobný s naší úpravou. Dalším faktem také je, v důvodové zprávě k novému zákonu o obchodních korporacích je uvedeno, že kromě dalších evropských úprav, tento zákon zohledňuje i

zkušenosti britského obchodního práva⁹⁸. V následujícím textu se pokusím nastínit některé drobné odlišnosti a zajímavé instituty.

Ve Velké Británii je obdoba naší akciové společnosti nazývána jako Public Limited Company, která musí mít minimálně dva členy. Její základní kapitál je stanoven minimálně na 50 000 GBP⁹⁹, před začátkem samotné podnikatelské činnosti musí být splaceno 25 % a narozdíl od naší úpravy se při zakládání nerozlišuje, zda je společnost založena s veřejnou nebo bez veřejné nabídky akcií. Co se týče samotných akcií, existují zde obdobné zatímní listy později vyměnitelné a za volně obchodovatelné akcie. Kromě klasických a prioritních akcií je zde možné nalézt i akcie, se kterými je spojeno právo na dividendu a v případě, že v jednom roce není dividendu vyplacena, přenáší se toto právo do dalších let či taková akcie, kterou je společnost od akcionáře povinna po určité době a na přání společnosti či akcionáře odkoupit zpět. V případě britského práva je však tento výčet demonstrativní, protože britské právo v podstatě nijak neohraničuje rozsah druhů akcií. Je totiž umožněno, aby stanovy určily ještě další druhy akcií a určily tak práva různých tříd akcionářů, z toho důvodu, aby bylo možné zaujmout různorodé skupiny investorů.

Hlavním právním pramenem úpravy obchodních společností je zákon nazvaný jako Companies Act 2006, nástupce dlouhé řady zákonů, z nichž některé měly stejný název, jen je v něm rozdílný rok, kdy vstoupily v platnost. Jedná se o velmi rozsáhlý zákon o 1 300 paragrafech a 16 dodatcích a jedná se tak o nejrozsáhlejší zákon vyprodukovaný Britským parlamentem¹⁰⁰. Velká Británie do svého právního řádu, stejně jako Česká republika, implementovala směrnici Evropské unie č. 2007/36/EC, v Británii také nazývanou jako Shareholder Rights Directive, která především určuje standardy pro organizaci valných hromad, výkon hlasovacího práva a práva na informace.

Britská literatura, stejně jako ta naše, uvádí tři základní akcionářská práva:

⁹⁸ Důvodová zpráva zákona č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), s. 7

⁹⁹ při kursu Libry ke dni 21. 3. 2012 je to 1 469 900 Kč

¹⁰⁰ DAVIES, P., GOWER, L., *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 57

a) právo ovlivnit, jak jsou prováděny záležitosti společnosti, zejména hlasováním na valných hromadách, odpovídající našemu právu podílet se na řízení společnosti,

b) právo na návrat vloženého kapitálu při zrušení společnosti (v případě, že nějaký majetek zbývá po uhrazení závazků) jako právo na podíl na likvidačním závazku v českých publikacích,

c) právo účastnit se na rozdělení zisku v případech, kdy společnost rozděluje zisk svým členům. V případě zrušované společnosti, pokud po splacení všech dluhů a vrácení příspěvků svým členům zbývá nějaký nadbytečný majetek, je tento majetek rozdělen mezi její členy. Také mají právo očekávat výroční nebo častější rozdělení dividend mezi akcionáře, odpovídající právu podílet se na zisku a na likvidačním zůstatku¹⁰¹.

Co se týká práva na výplatu dividendy, Britské právo si během svého vývoje vypracovalo a rozvinulo řadu pravidel vedoucích k možnosti výplaty maximální dividendy s ohledem na konkrétní účetní období. Ty by se daly shrnout tak, že dividendy může být vyplacena v případě, že aktiva společnosti po jejím vyplacení převyšují její závazky a tyto závazky budou převyšeny o tzv. „margin“, kterým je vlastní kapitál společnosti¹⁰². Pokud společnost může dividendu vyplatit, musí představenstvo nejdříve vydat zprávu, ve které doporučují, jak velkou část zisku rozdělit na dividendu a valná hromada tuto zprávu pak musí následně schválit.

Z tohoto základního pravidla musí společnosti vycházet, jinak pravidla pro výplatu dividend spadají do sféry stanov. Holeyšovský se zabývá ve svém článku mimo jiné i případy neadekvátní velikosti dividend a tím pádem ochranou akcionářského práva na výplatu dividend. Companies Act 2006 totiž v tomto případě umožňuje akcionářům napadat rozhodnutí valné hromady z důvodu tzv. nespravedlivého poškozování (unfair prejudice). Zmiňuje případ společnosti, která po dobu 37 let vyplácela dividendu ve stejné výši. Soud pak v případě *Re Sam Weller and Sons Ltd.* konstatoval, že tato situace může být podřazena pod jednání nespravedlivě poškozující zájmy akcionářů, kteří se nepodílejí na řízení společnosti. Britské soudy sledují

¹⁰¹ FRENCH, D., MAYSON, S., RYAN, CH., *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Twenty-8th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-019-9609-000, s. 167

¹⁰² DAVIES, P., GOWER, L., *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 300

důsledek nespravedlivě poškozujícího jednání, nikoli jeho povahu. Narozdíl od naší úpravy tedy není nutné v případě žádosti o prohlášení neplatnosti usnesení valné hromady dokazovat protiprávnost usnesení valné hromady a i když tak jednání nebude v rozporu právem, může být britským soudem posouzeno jako nespravedlivě poškozující¹⁰³.

Jedná se tak o velmi zajímavý institut, který nechrání pouze akcionáře společnosti, ale i jiné členy, jako například představenstvo. Pomocí něj se oprávnění mohou bránit proti širokému spektru nespravedlivě poškozujícího jednání, chrání jejich legitimní očekávání a poskytuje širokou ochranu zájmům menšinových akcionářů.

K uplatňování akcionářského práva podílet se na řízení společnosti dochází stejně jako u nás zejména hlasováním na valných hromadách. Řízení většiny záležitostí společnosti spadá do působnosti tzv. Board of Directors, které v podstatě odpovídá našemu představenstvu, je také voleno akcionáři, ale na úkor akcionářů má „Board“ větší pravomoci než představenstvo u nás.

I přesto se však společnost bez hlasování akcionářů neobejde. Companies Act 2006 rozlišuje mezi dvěma způsoby hlasování:

- a) způsob, který by se dal přeložit jako „hlasování vztyčenou rukou“, při kterém každý akcionář, který hlasuje pro, resp. proti návrhu, zdvihne ruku a každému akcionáři náleží jeden hlas nehledě na počet jeho akcií. Jedinou výjimkou je akcionář, který na základě plné moci bude hlasovat i za jiné akcionáře,
- b) způsob nazývaný jako „a poll“, neboli volba, ve které se projevuje stejně jako u našeho hlasovacího práva ten princip, že každá akcionářova akcie znamená jeden hlas, avšak akcionář nemusí použít všechny hlasy a také může některými hlasy hlasovat pro a některými proti návrhu¹⁰⁴.

Většina standardních hlasování probíhá hlasováním rukou, jelikož se jedná o rychlejší a operativnější způsob hlasování. Někteří akcionáři si však mohou vynutit druhý způsob hlasování a jsou jimi:

¹⁰³ HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 3. ISSN 1210-6410, s. 94

¹⁰⁴ DAVIES, P., GOWER, L.,. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 407

- a) skupina pěti a více akcionářů majících hlasovací právo ohledně usnesení,
- b) akcionář nebo jejich skupina, která reprezentuje 10 a více procent souhrnu všech hlasovacích práv, nebo
- c) akcionář nebo jejich skupina, kteří mají akcie s hlasovacím právem ve splacené hodnotě alespoň 10 procent hodnoty všech splacených akcií s hlasovacím právem.¹⁰⁵

S hlasováním a účasti na valných hromadách je také spojena problematika plných mocí. V úpravě obchodního zákoníku je sice zastoupení při hlasování možné, některé dílčí problémy jsou však řešeny nejednoznačně. Dědič ve svém článku zmiňuje řešení angloamerického práva, kde se hojně využívá plná moc typu „proxy“, kterou přímo rozesílá akcionářům společnost, nebo ji nějakým způsobem publikuje. V ní je rovnou uveden návrh usnesení valné hromady a zmocnitel v ní musí přímo uvést, jak má zmocněnec o tom kterém návrhu hlasovat¹⁰⁶.

Zajímavé také je, že britské soudy judikovaly v několika precedentech, že akcionáři jsou někdy nuceni hlasovat určitým způsobem. Jde o případy zneužití hlasovacího práva majority na úkor minoritních akcionářů a jiné, kdy soudy shledali, že akcionáři musí v určitých případech hlasovat v dobré víře a v zájmu společnosti, nikoliv v zájmu svém. Tyto případy je možné shrnout do čtyř kategorií:

- a) pokud akcionáři hlasují pro změnu stanov, musí jít o změnu v lepší pro společnost jako celek,
- b) ke jmenování člena představenstva („director“) může dojít pouze ve prospěch společnosti, nikoliv z nějakých skrytých motivů,
- c) při hlasování akcionářů jednoho druhu akcií nesmí být menšinový akcionáři nuceni se zavázat k něčemu, co by nebylo ve prospěch celé skupiny, ale pouze ve prospěch konkrétních akcionářů,

¹⁰⁵ DAVIES, P., GOWER, L.,... *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 408

¹⁰⁶ Dědič, J. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278, s. 4

- d) pokud je hlasováno o tom, zda podat nebo nepodat žalobu na osobu ve vedení společnosti, musí akcionáři hlasovat ve prospěch společnosti, nikoliv ze svého osobního zájmu¹⁰⁷.

Tím se dostáváme ke zmíněné skutečnosti, že precedenční právo má vliv i na oblast korporálního práva.

Na ochranu zájmu akcionářů mají akcionáři právo být informováni, respektive představenstvo má povinnost informovat, o vážném poklesu kapitálu. Pokud rozdíl mezi aktivy a pasivy, tedy čistý obchodní majetek, který je v Británii nazýván jako „net assets“, klesne pod půlku tzv. called-up share capital, který představuje veškeré emitované akcie (i neupsané), musí být svolána schůze akcionářů. Ta musí být svolána nejpozději 28 dní poté, co se o této skutečnosti dozvěděl některý člen představenstva a uskutečnit se musí nejpozději 56 dní od okamžiku, kdy se o této skutečnosti člen představenstva dozvěděl. Důvodem schůze je hlavně informovat o této ztrátě kapitálu akcionáře a rozhodnutí, jaký postup se uplatní k vypořádání se s touto situací¹⁰⁸.

3.2 *Úvahy de lege ferenda*

V této části se budu věnovat úpravě zákona č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), který je novelizací práva obchodních společností, a tudíž se dotýká v plné šíři i problematiky práv a povinností akcionáře. Navazuje na úpravu nového občanského zákoníku¹⁰⁹ a nového zákona o mezinárodním právu¹¹⁰ soukromém a tvoří společně s nimi zásadní rekonstrukci českého soukromého práva.

Zákon o obchodních korporacích je zásadní novelizací obchodního práva a vyděluje obchodní korporace, pod kterými si lze představit osobní a kapitálové společnosti včetně evropských společností a sdružení, tak i družstva, mimo úpravu obchodního zákoníku. Zákon má 786 paragrafů a nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2014.

Záměrem ZOK není vytvoření paralelní soukromoprávní kodifikace, nového pojmosloví a podobně, důsledkem je ponechání obchodního zákoníku v redukované

¹⁰⁷ DAVIES, P., GOWER, L.,... *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 411

¹⁰⁸ DAVIES, P., GOWER, L.,... *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008. ISBN 9780421949003 (PBK.). s. 306

¹⁰⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹⁰ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

podobě. Podle důvodové zprávy, „návrh vychází z teze celkové dekodifikace obchodního práva v tom smyslu, že se zaměří pouze na nejnútnejší právní problematiku, která se zásadně nedotýká oblastí života upravených občanským právem. Projevem této dekodifikace však není zrušit dosavadní pravidla bez dalšího – cílem není omezit regulaci, cílem je dosavadní regulaci zvážít a modifikovat, případně nahradit jinými pravidly.“¹¹¹

Jednou ze zásadních změn pro založení akciové společnosti, je zrušení sukcesivního založení pro jeho složitost a nepříliš vysokou frekvencovanost v praxi. Místo toho pouze stanovuje základní kapitál na alespoň 2 000 000 Kč, nebo 80 000 EUR. Společnost je tedy možné založit pouze v případě, že jsou zakladatelé schopni upsat celý základní kapitál. ZOK z toho důvodu ruší zakladatelskou smlouvu a nahrazuje jí stanovami s tím, že stanovy musí mít zákonný obsah a pořizují se ve formě veřejné listiny, a které jsou považovány jako smlouva sui generis.

Společnostem je také umožněno vybrat mezi monistickým nebo dualistickým modelem. České řešení této problematiky „sleduje principiálně řešení francouzské a italské, ačkoliv v řadě detailů využívá také úpravy švýcarské“¹¹². Dualistický model je známý do teď a je vněm zřizováno představenstvo a dozorčí rada. V monistickém se zřizuje správní rada a statutární ředitel.

Úkolem správní rady je určování základního zaměření obchodního vedení společnosti a dohlížení na jeho řádný výkon. Plní tak obdobnou úlohu jako dozorčí rada v dualistickém pojetí a je orgánem kontrolním a ve své podstatě stěžejním. Statutární ředitel je jmenovaný správní radou a přísluší mu obchodní vedení společnosti. Má obdobnou úlohu jako představenstvo a náleží mu tedy i zastupování společnosti navenek.

Zákon se ve svém oddílu 4 zabývá v rozmezí 50 paragrafů právy a povinnostmi akcionáře a na rozdíl od ustavení oddílu 3 platného obchodního zákoníku, který je sice také nazvaný práva a povinnosti akcionáře, ale zabývá se pouze některými právy a povinnostmi, tak upravuje většinu akcionářských práv a povinností víceméně na jednom místě a vyhýbá se tak roztržitěné úpravě platného obchodního zákoníku. V oddílu čtyři

¹¹¹ Důvodová zpráva zákona č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), s. 4

¹¹² Důvodová zpráva zákona č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), s. 68

zákonu o obchodních korporacích jsou zahrnuty však pouze práva a povinnosti charakteristická pouze pro akciové společnosti. Ty, které jsou společné všem obchodním společnostem, jako právo podílet se na zisku, na likvidačním zůstatku a jiné, jsou umístěna ve společných ustanoveních pro všechny společnosti, s odchylkami stanovenými pro kapitálové společnosti a následnými modifikacemi přímo v úpravě akciových společností. Dalo by se říct, že úprava práv a povinností akcionáře nedoznala přílišných změn, mění se hlavně terminologie a systematika úpravy.

Zákon mimo jiné modifikuje oznamovací povinnost představenstva ke konání valných hromad. ZOK ve svém § 406 stanovuje, že svolavatel valné hromady zašle pozvánku akcionářům vlastnícím akcie na jméno nebo zaknihované akcie na adresu uvedenou v seznamu akcionářů nebo v evidenci zaknihovaných cenných papírů anebo v evidenci vedené schovatelem držícím imobilizované akcie v úschově a dále také stanoví, že pozvánku na jednání valné hromady společnost uveřejní na svých webových stránkách. Tím odpadá povinnost oznámení o konání valné hromady v Obchodním věstníku a jiným vhodným způsobem, který si společnost stanoví ve stanovách. Podle zmíněného paragrafu ZOK, si stanovy mohou určit i další požadavky na svolávání, výše uvedené však musí být vždy dodrženo. Podle mého názoru to tedy nevylučuje dosud platné pravidlo ObchZ, které umožňuje vlastníkům akcie na majitele zřídit zástavní právo alespoň k jedné akci společnosti jako jistotu na úhradu nákladů za zastání oznámení a požádat o zasílání oznámení o konání valné hromady na adresu, kterou uvede ve své žádosti.

Další změnou pro hlasovací právo je zavedení možnosti korespondenčního hlasování, na které je zákonem kladen požadavek, že musí být podmínky tohoto hlasování nebo rozhodování určeny tak, aby umožňovaly společnosti ověřit totožnost osoby oprávněné vykonat hlasovací právo a určit akcie, s nimiž je spojeno vykonávané hlasovací právo. Také je zrušeno rozlišování na řádnou a mimořádnou valnou hromadu a je pro všechny subjekty oprávněné svolat valnou hromadu, používána legislativní zkratka „svolavatel“.

Povinnost splatit emisní kurs akcie se v zásadě příliš nemění. § 344 odst. 2 ZOK pouze stanovuje odlišnou výši úroku z prodlení v případě nesplacení emisního kursu a v případě, že stanovy neurčí jinak. Ten je místo dosavadních 20 % ročně stanoven jako dvojnásobek úroku z prodlení stanoveného jiným právním předpisem. V současné době

se jedná o reposazbu ČNB zvýšenou o 7 %, tedy 7,75 %, kterou je tedy ještě nutné vynásobit dvěma.

Pro výplatu podílu na zisku zákon přináší jednodušší a bezpečnější úpravu, jelikož říká, že „*společnost vyplatí podíl na zisku na své náklady a nebezpečí pouze bezhotovostním převodem na účet akcionáře uvedený v seznamu akcionářů*“¹¹³.

Právo na vysvětlení se také v podstatě nemění, pouze bylo upřesněno a zdůrazněno. Akcionář má tak stále právo na valné hromadě požadovat informace důležité pro výkon zejména hlasovacího práva. Podle důvodové zprávy vychází úprava práva vysvětlení z dnešní úpravy obchodního zákoníku spolu s aplikací německého akciového zákona. Poskytnuté vysvětlení musí být určité a podávat pravdivý obraz o dotazované skutečnosti a také dostatečné – s akcentem na péči řádného hospodáře.

Představenstvo nebo jiný svolavatel valné hromady, má stále právo odepřít poskytnutí informace za stejných podmínek jako podle stávající úpravy a ještě přidává jeden důvod odepření a to, že je požadované vysvětlení veřejně dostupné. Pokud představenstvo s péčí řádného hospodáře posoudí, že jsou splněny podmínky pro odmítnutí, sdělí tyto důvody akcionáři. Ten se opět může obrátit na dozorčí radu (správní radu), která buď rozhodne přímo na valné hromadě, nebo ve lhůtě pěti pracovních dnů ode dne konání valné hromady. Pokud s poskytnutím nesouhlasí ani dozorčí rada (správní rady), může se akcionář obrátit na soud ve lhůtě 1 měsíce od konání valné hromady. Jedná se o lhůtu prekluzivní.

Terminologie se mění v případě akcionářů oprávněných svolat mimořádnou valnou hromadu podle § 181 odst. 1 ObchZ. Ti jsou nově nazýváni jako kvalifikovaní akcionáři a ZOK kromě hranice pro jejich určení ve výši 100 000 000 Kč základního kapitálu, ještě zavádí další hranici ve výši 500 000 000 Kč a vyšší, kdy se za kvalifikované akcionáře považuje skupina akcionářů nebo jediný akcionář s akciemi, jejichž souhrnná jmenovitá hodnota dosáhne alespoň 1 % základního kapitálu.

Kvalifikovaní akcionáři mají kromě práva na svolání valné hromady, která již není nazývána jako mimořádná, také právo na podání žalob jménem společnosti a na ochranu svých minoritních práv, které ZOK souhrnně nazývá jako akcionářská žaloba. Akcionářské žaloby také umožňují každému jednotlivému akcionáři nebo jejich skupině, aby za společnost žaloval člena jejího orgánu na náhradu škody či na splacení

¹¹³ zákon č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), § 348 odst. 3

emisního kursu akcionáře, který je se splácením v prodlení. Případný žalobce má povinnost na svůj úmysl podat žalobu upozornit představenstvo a poté dozorčí radu, ty mají jako orgány společnosti ze svého postavení možnost podat žalobu nejprve sami, aby nezatěžovali akcionáře. Pokud tyto orgány nebudou bez zbytečného odkladu konat samy, je akcionář oprávněn podat žalobu sám. Institut je nastaven tak, aby měl akcionář možnost donutit příslušné orgány jednat, nebo jednat rychle v krátkém časovém horizontu sám. Tyto ustanovení tak kryjí povinnost orgánů chovat se s náležitou péčí řádného hospodáře a akcionářům umožňují podat v dobré víře a ve prospěch společnosti žalobu. Toho práva by akcionáři však neměli příliš zneužívat, aby nedocházelo z jejich strany k šikanóznímu jednání.

Zajímavé je také ustanovení § 372 odst. 2 ZOK, které umožňuje podat akcionářskou žalobu také proti vlivné osobě, způsobí-li společnosti újmu. Umožňuje tak bránit se proti vlivu takzvaných „shadow directors“ jak jsou ve světě tyto osoby nazývány. Tím může být někdo, kdo fyzicky nefiguruje jako člen představenstva nebo statutární ředitel, ale má faktický vliv na fungování a kontrolu společnosti.

Některé typy akcionářských žalob je možné podávat i podle dosavadního obchodního zákoníku, avšak jejich konkretizace a rozšíření zákonem o obchodních korporacích je podle mého názoru nutno vnímat pozitivně. Zlepšuje se tak ochrana akcionářů, jejich investice do akciové společnosti a tudíž i jejich práv.

3.3 *Resumé*

Práce se zabývá moderním dělením akcionářských práv a povinností na ty, které jsou majetkové povahy a ty nemajetkové povahy. Cílem práce bylo rozdělení práv a povinností do těchto dvou kategorií a bližší charakteristika některých z nich.

Stanovit definici těchto dvou kategorií není lehký úkol, jelikož odborná literatura i články jejich jednoznačné vymezení v podstatě nepřináší. Literatura se většinou vyhýbá definici těchto kategorií a spíše jednotlivá dílčí práva a povinnosti do těchto skupin člení. Stejně tak jejich kategorizace není nejjednodušší, jelikož práva a povinnosti z jedné skupiny se doplňují s těmi z druhé a některé z nich lze v některých případech zařadit mezi majetkové a v některých mezi nemajetkové.

Práce se snaží tedy přinést definiční kritérium pro dělení na tyto dvě skupiny, které je inspirováno řadou odborných publikací a článků. Toto dělení jsem pak pokusil ilustrovat na rozčlenění práv a povinností do skupiny majetkové a nemajetkové povahy. S výjimkou hlavních akcionářských práv a povinností, jsou další dílčí práva a povinnosti, roztržštěna po celé části obchodního zákoníku pojednávající o obchodních společnostech. Proto je většinu vedlejších práv a povinností čerpal a poznával z odborných pramenů a nejvíce mi byl nápomocen výčet z monografie o akciových společnostech autorského kolektivu Dědič, Štenglová, Kříž a Čech¹¹⁴.

Úvodní část přibližuje historicko-právní pohled na téma, který dokazuje, že akciové společnosti prošly dlouhým a nelehkým vývojem a prokázaly tak opodstatněnost své existence a neschopnost moderních tržních ekonomik, se bez nich obejít.

Následuje hlavní část práce, která na svém začátku přibližuje akciovou společnost jako takovou a přináší výklad institutů akciové práva, které nerozlučně souvisejí s akcionářskými právy a povinnostmi. Poté se také pokouší stanovit dělicí kritérium mezi majetkovými a nemajetkovými skupinami a nějakým způsobem je definovat.

Hlavní část je rozčleněna na dvě kapitoly, z čehož první popisuje nemajetková práva a povinnosti a druhá majetková práva a povinnosti. Každá z nich nejdříve obsahuje výčet práv, charakteristiku některých z nich a ochranu proti jejich porušení. Následuje výčet povinností, jejich charakteristika a důsledky jejich nesplnění.

¹¹⁴ Dědič, J., Štenglová, I., Kříž, R., Čech, P. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049

Tato část také v kapitole nazvané „Rozdělení na majetková a nemajetková práva a jejich základní charakteristika“ přináší výklad o akcích, zatímních listech a souvisejících tématech a podává odpověď na otázku, kdy akcionářská práva a povinnosti vznikají a zanikají.

Tato část dochází k závěru, že prostřednictvím uplatnění nemajetkových práv nedochází k přímému finančnímu efektu, jsou spojena s osobou akcionáře a slouží k účasti akcionáře na zisku. Mezi hlavní z nich patří právo podílet se na řízení společnosti a s ním související dílčí práva. Naproti tomu s uplatněním majetkových práv je spojen nárok akcionáře vůči společnosti a jsou to práva zhodnocující akcionářovu investici do společnosti. Hlavním a stěžejním právem je právo podílet se na zisku, které vystupuje do popředí mezi všemi akcionářskými právy, jako hlavní důvod akcionářovy investice do akciové společnosti.

Ve výkladu o nemajetkových povinnostech v této části docházím k závěru, že existují i nepsané povinnosti akcionáře, což s pomocí judikatury a literatury dokládám na povinnosti loajality vůči společnosti a ostatním akcionářům. Dalším faktem také je, že ne všechny akcionářské povinnosti nemajetkové povahy jsou zachyceny pouze v obchodním zákoníku. Typickým právem mimo obchodní zákoník je oznamovací povinnost ze zákona o podnikání na kapitálovém trhu a přímo z obchodního zákoníku pramení důležitá povinnost předložit účastnické cenné papíry.

Na druhou stranu vyloženě majetkových povinností je možné nalézt pomálu. Nejdůležitější povinností je povinnost splatit emisní kurs akcie. Vedle ní se dá ještě zařadit povinnost předložit účastnické papíry, která v některých případech bude mít i majetkovou podobu, ale tato práce ji řadí spíš mezi povinnosti nemajetkové povahy.

Konečně pak závěrečná část se pokouší o zhodnocení platné úpravy, menší exkurz do korporálního práva ve Velké Británii a v neposlední řadě také srovnává současně platnou právní úpravu obchodního zákoníku se zákonem o obchodních korporacích, který nabude účinnosti 1. ledna 2014.

V závěrečné části se snažím vyložit důvody nepřehlednosti akcionářských práv a povinností a přináším kritiku roztržitosti jejich úpravy po obchodním zákoníku. Také docházím k závěru, že ačkoliv se britské právo povahou značně odlišuje o toho našeho, úprava obchodních společností se díky právu Evropské unie zas tak moc neliší. V kapitole nazvané jako „Úvahy de lege ferenda“ se pokouším nalézt důvody pro novelizaci korporálního práva zákonem o obchodních korporacích.

Práce zaujímá k úpravě akcionářských práv a povinností spíše ambivalentní vztah. Hodnotí sice kladně její novelizace, které se snaží udržet krok s vývojovými trendy, avšak množství novelizací úpravu spíše znehledňuje. Každý zákon má podle mého názoru totiž nějakou životnost a nelze jej do nekonečna pouze novelizovat.

Práce proto vítá dekodifikaci práva společností zákonem o obchodních korporacích, který tuto oblast soukromého práva zpřehledňuje a konkretizuje některá nejednoznačná ustavení, které doposud rozvíjela pouze judikatura a také ještě více sbližuje úpravu obchodních společností s právem Evropské unie a nabízí některé chybějící instituty korporačního práva.

3.4 *Cizojazyčné resumé*

My final year thesis considers modern dividing of shareholder rights and obligations into two categories – property and non-property rights and obligations. Aim of this thesis is to divide them into those two categories and closer characteristic of some of them.

Specifying the definition of these classes is not an easy task because law literature and articles does not provide clear delimitation. Law literature usually avoids definition of those categories and rather divides individual right and obligations into mentioned groups. Neither the dividing is not that simple. The reason for it is that some rights and obligations from one category complement others in second category and some of them can be placed in both classes in some cases.

Thesis tries to provide definition criterion for dividing rights and obligations into property and non-property rights and obligations, which is inspired by wide range of specialized publications and articles. Splitting into those categories is illustrated by dividing single rights and obligations in property and non-property groups.

With the exception of main rights and obligations, others are fragmented all over the part of Czech Commercial Code concerning joint-stock companies. That is why I drew and identified most of minor rights and obligations from specialized publications and the monograph on joint-stock companies from authors group of Dědič, Štenglová, Kříž and Čech was very helpful.

Introducing section of this thesis analyses the historical development of joint-stock companies and proves, that they passed through the uneasy evolution, manifested justification of their existence and inability of modern market economy to work without them.

This section is followed by the main section of this work, which describes joint-stock company itself and explains basic legal institutes, which can not be separated from the rights and obligation of shareholders. Then the definition criterion is provided.

Main section is divided into two chapters. First describes non-property rights and obligation a second the property ones. Both of them contain enumeration of rights, their characteristic and protection from their breach. This is followed by the enumeration of obligations, their characteristic and consequences if shareholder does not fulfil them.

Finally the closing part attempts to evaluate the present regulation, small excursus to corporation law in Great Britain and compares valid regulation of Commercial Code with the regulation of Commercial Corporations Act, which entries into force on 1st January 2014.

Použité prameny

Literatura:

a) České prameny

- ELIÁŠ, Karel, DVOŘÁK, Tomáš. *Obchodní zákoník: Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900*. 5. přeprac. a rozší. vyd., podle stavu k 1.11.2006. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-720-1624-5. 975 s.
- DVOŘÁK, Tomáš. *Akciová společnost a Evropská společnost*. 2., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2009, 886 s. Právnícké osoby. ISBN 978-807-3574-307. s. 6
- DĚDIČ, Jan., ŠTENGLOVÁ, Ivana., KRÍŽ, Radim, ČECH, Petr. *Akciové společnosti*. 7., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 672 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4004-049.
- ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Tomáš DVOŘÁK. *Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485
- POKORNÁ, Jarmila. *Subjekty obchodního práva: vybrané problémy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 379 s. ISBN 80-210-1519-5.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana., PLÍVA, Stanislav, TOMSA, Miloš. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*, 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010
- PEŠTUKA, František. *Zrušení a zánik společnosti: (průvodce zánikem společnosti)*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 227 s. ISBN 80-731-7018-3

b) Cizojazyčné prameny

- DAVIES, P., GOWER, L. *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. 8th ed. London: Sweet, 2008, 1258 s. ISBN 9780421949003 (PBK.)
- FRENCH, D., Mayson, S., Ryan, Ch., *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Twenty-8th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-019-9609-000

Časopisecké články:

- HAVEL, Jiří. *Akcionářská demokracie 'Czech made'*. *Finance a úvěr*. 2005, roč. 55, č. 9/10, s. 441-459. ISSN 0015-1920
- FILIP, Václav. *Akcionářské právo na informace*. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 14. S. 495-501 ISSN 1210-6410

- HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2010, roč. 18, č. 3. ISSN 1210-6410
- DĚDIČ, Jan. Práva a povinnosti akcionáře, *Obchodní právo*, 1996, roč. 5, č. 1/96. ISSN 1210-8278

Zákony:

- Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu ve znění pozdějších předpisů
- zákona č. 90/2012 o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích) a jeho důvodová zpráva

Rozhodnutí soudu:

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. 29 Odo 71/2001
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. 7 Cmo 117/2004
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006
- Usnesení Nejvyšší soud ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 11/2002

Použité zkratky:

ObchZ..... Obchodní zákoník

ObčZ..... Občanský zákoník

ZKTP..... Zákon o podnikání na kapitálovém trhu

ZCP..... Zákon o cenných papírech

DPřij..... Zákon o daních z příjmu

ZOK Zákon o obchodních korporacích

Evidenční list

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována k prezenčnímu studiu v Univerzitní knihovně Západočeské univerzity v Plzni.

Datum:

Podpis:

Uživatel stvrzuje svým čitelným podpisem, že tuto diplomovou práci použil ke studijním účelům a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Fakulta/katedra	Datum	Podpis